

2016

Vashzat, detyra e gruas në bashkësitë arbëreshe që nga paslufta deri sot

Associazione Culturale Alборе

*“Nënës sime
që gjithmonë mbërthen zemrën time
pasionet e mia
rrënjët e mia dhe dheut tim”*

Redakuar nga Dott. Domenico Capparelli

Sommario

Hyrje.....	5
1.....	6
Shqiptarët e Italisë	6
1.1 Referime historike: Gjergj Kastrioti – Skënderbeu	6
1.2 Katundet	7
1.3 Bashkësitë arbëreshe në Itali	10
2.....	11
Shëmbëlltyra e gruas	11
2.1 Gratë nëpër botë dhe nëpër kohë	11
3.....	17
Gjuha folur nga arbëreshët	17
3.1 L’ABËRISHT	17
3.2 TRADITA GJUHËSORE DHE LETËRSIA.....	18
3.3 RUAJTJA E GJUHËS	18
3.4 ROLI I GRAVET NË RUAJTJEN E GJUHËS	19
4.....	21
Riti	21
4.1 Hyrje	21
4.2 Kisha lindore në Itali	21
4.3 Liturgjia Hyjnore	22
4.4 Motrat Baziliane “Bijat e Shën Makrinës” në Firmozë	23
4.5 Historia e një gruae që jetoi si një shenjte.....	26
4.5.1 Amaneti i Rosa Lotito-s.....	28
4.5.2 Nga ditari i Kallogreve Baziliane – dita 15 prill 1981	29
4.5.3 Kujtim i papas Vincenzo Matrangolo.....	30
4.5.5 Apostullja	31
4.6 Një murgeshë revolucionare	33
5.....	39
KOSTUMI	39
5.1 HYRJE.....	39

5.2 KOSTUMI I FESTËS	41
5.3 KOSTUMI I KUSHQIS DHE I MARTESMES	42
5.3.1 KUSHQIA	43
5.3.2 L1 MARTESMA	43
5.4 KOSTUMI I PËRDITSHME	44
5.5 KOSTUMI I LIPIT	45
6	46
NGA PASLUFTËS DERI MË SOT	46
6.1 MIGRIMET	46
6.2 SONDAZHET E STATISTIKAVE TË RRRITJES POPULLSISË	51
TABELA 1: REGJISTRIMI I QYTETIT SË FIRMOZËS	51
TABELA 2: REGJISTRIMI I QYTETIT SË UNGRËS	52
TABELA 3: REGJISTRIMI I QYTETIT SË FERMËS	53
6.3 UDHËTIMI	54
6.4 GRATË ARBËRESHË NË ARGJENTINË	55
6.5 RITUALI I MATËT	57
6.6 RRETH CONCOCTIONS: ARTIN E SHËRIMIT	58
6.7 VASHËZAT E MIJËVJEÇARIT TË TRETË	59
6.8 MIRËSEARDHJE: VLERA E MIKPRITJES SË GRAVE ARBËRESHË	60
KONKLUZIONE	63
<i>PËRFUNDIM FALËNDEROMI</i>	65

Hyrje

Qëllimi i projektit “Vashzat, detyra e gruas në bashkësitë arbëreshe që nga paslufta deri sot”, është të provojë dhe të krijojë një përfytyrim të përgjithshëm të kulturës arbëreshe. Një kalim ky, që jo fare rastësisht, fillon duke shqyrtuar e vlerësuar punën e grave përbrenda bashkësive arbëreshe, punë kjo që shpeshherë mbeti e pa treguar ose u kallëzua në mënyrë sipërfaqësore.

Vendin kryesor të veprimtarisë së “Shoqatës Kulturore Albore” e zë Arbëria. Tri katunde të vogla arbëreshe shumë afër njëri me tjetrin: Ungra, Ferma dhe Firmoza, të bashkuara nga të njëjtat rrënjë kulturore, që, mrekullisht, ruajtën gjatë kohës identitetin, traditat, gjuhën e tyre, sot kanë vështirësi të pëhapin dhe të tregojnë këtë thesar të madh kulturor i të cilit janë trashëgimtare.

Prapatokat e Arbërisë, ato që të kuptohemi, ndodhen rrëzë Parkut Kombëtar të Pulinit në rrethin e Kozencës, janë ato që vuajnë më fort ngushtësinë ekonomike e cila, gjithashtu, nxit edhe më shumë rënien shoqërore tash ekzistuese, duke shpejtuar doemos rrjedhën e braktisjes së ngulimeve arbëreshe.

Përbrenda shoqërive aq të ndryshme nga realiteti përreth, të pajisura me një sistem shoqëror të bazuar në ruajtjen e rrënjëve vetjake, detyra e gruas është pak e dukshme, qoftë nga pikëpamja e përgjithshme, qoftë edhe si shfaqje të veçanta mbrenda traditave kulturore. Pjesë kjo e rëndësishme në rindërtimin dhe rivendosjen e një përfytyrimi arbëresh.

Nga nevoja për të filluar ndërtimin e një tregimi që ka si objekt trojet tona dhe kulturën tonë, lindi ideja e këtij projekti, duke u nisur nga veprimtaria e grave nëpër katundet tona. E shkruar italisht dhe arbërisht, kjo dosje paraqet një studim të kryer drejtpërdrejt nëpër trojet etnike, një tregim që përshkon historinë e bashkësive tona dhe, njëkohësisht, do t’u japë zë dhe denjësi arbëreshëve.

[Përktheu G. Capparelli - Malcori]

Dott. Domenico Capparelli

1

Shqiptarët e Italisë

1.1 Referime historike: Gjergj Kastrioti – Skënderbeu

Gjergj Kastrioti Skënderbeu (1405 – 1468), prijës dhe atdhetar shqiptar, mbrojti Shqipërinë nga përpjekjet për pushtim të Perandorisë Turke Osmane për 25 vjet rresht; për këtë arsye ai çmohet si *Kreshniku i Krishtërit* dhe mbahet si hero kombëtar të popullit shqiptar, dhe i gjithë shqiptarëve kudo që ndodhen në botë.

Skënderbeu, duke ndërprerë luftën kundër ushtrisë osmane, dhe duke u vënë në krye të një njësie ushtarake tepër të fuqishme, në viti 1461 arrin në Itali, ku, në pak kohë, shpartallon kryengritësit francez dhe rivendosin në fronin mbretëror të Napolis Ferdinandin e Aragonës. Mbreti Ferdinand, mirënjohës ndaj Skënderbeut për ndihmën e patur, i fal Princit shqiptar, dhe pasardhësit të tij çifligjet e Trani-it, Sipont-it, Monte Gargano-s dhe San Giovanni Rotondo-s. Katundet të themeluar në *Puglia e Molise* nga ushtritë shqiptare bëhen ngulime referimi për të gjithë ata që kanë ndër mend të largohen nga Principatat e Arbërit, në atë kohë të shkretuara nga lufta e pambarim në mbrojtje nga pushtuesi osman.

Me vdekjen e Skënderbeut (1468), populli i Arbërit nuk ka më mundësi të përballojë sulmet e hordhive turke, dhe pak nga pak bien qytetet kryesore si Kruja e Korone. Gjoni, djali i Skënderbeut, i cili dinte shumë mirë nga i ati se në rast humbjeje e vetmja rrugë shpëtimi ishte Italia, udhëheq mijëra të ikurish drejt bregdetit italian. Disa prej tyre zënë vend në krahinën e Puljas, disa të tjerë vazhdojnë rrugën kah Siqilia, kurse pjesa më e madhe zgjedh si vend ku të strehohet Kalabrinë, duke themeluar katundet arbëreshe në dy shpatet e Malit Pulinë, nëpër kodrat e Silës Greke dhe në vargmalin që karakterizon Rrethin e Kozencës. Janë këto shtegtime popujsh, ku burrat marrin me vete gra, fëmijë e pleq, shumë herë të udhëhequr shpirtërisht nga priftërinjtë e tyre. Arbëreshët përgjithësisht janë të ardhur nga pjesa jugore të Shqipërisë së ditëve tona, flasin toskërishten, djalekti jugor i shqipes, dhe ruajnë fenë e krishterë me ritin bizantin, shumë e përhapur në këto treva shqiptare.

Ngulimet e reja e arbëreshëve nëpër krahinat jugore të Italisë janë një gjë fare e natyrshme sepse këtu, deri pak kohë para ardhjes së tyre, ka qenë e pranishme tradita bizantine. Krijohen kështu qendra të reja banimi, dhe nuk është për t'u çuditur, pjesa më e madhe e tyre ndërtohet rreth manastirave të vjetra, e nuk është një rastësi, në qoftë se është ngaherë një kishtar ai që nënshkruan marrëveshjet midis çifligtarëve dhe të nënshtruarëve të rinj.

Lindin kështu bashkësi të vërteta me tradita kulturore, kishtare, liturgjike, me rregullore, me klerin e vet si edhe me peshkopët e tyre.

Por të porsaardhurit nga Arbëria nuk e kanë të lehtë ngulimin e tyre në tokat e reja; marrëdhëniet me popullatën vendase nuk shkojnë mirë, as tregojnë ndonjë farë orvatje për një bashkëpunim të mundshëm, si gjithashtu nuk janë të mira marrëdhëniet me çifligarët vendas. Gjuha e ndryshme, nevoja për t'iu përshtatur jetës së re, kujtimi i gjendjes para ikjes, varfëria e made (sidomos për shkak të çifligarëve) nuk lehtësojnë krijimin e marrëdhënieve miqësore me banorët e vendit, të cilët, nga ana e tyre, pak durojnë praninë e të porsaardhurve.

Një aforizëm kalabrez thotë: “Po rastisi të takosh një shqiptar dhe një ujk, qëllon shqiptarin dhe shpëton jetën e ujkun”, duke nënvizuar shpirtin grindës që dallon shqiptarin.

Shqiptarët pësojnë dhunë, dhe e shpërblejnë atë me çetime, pretime të egra kundër popullsisë vendase, duke krijuar urrejtje, mëri, dhe lufta kapitëse. Megjithatë, shqiptarët i drejtohen parësisë së vendit me një mori kërkesash të cilat synojnë t'i barazojnë me popullsinë kalabreze, duke nisur një proces i cili u siguron një pozitë shoqërore, duke i bërë ata të zotët e historisë politike, kulturore dhe shoqërore të Kalabrisë së Këtejshme (*Çiteriore* = e këtejshme). Qysh në epokën mesjetare në krahinën e Kalabrisë dalloheshin dy treva gjeografike që, gjatë kohës, do të njiheshin si Kalabria Çiteriore (ose Kalabria Latine) dhe Kalabria Ulteriore (ose Kalabria Greke). Kalabria Latine (ose Çiteriore) i përkon zonës më veriore të krahinës dhe përbën, qysh në vitin 1147, një njësi administrative, më parë me Mbretërinë e Siqilisë, pastaj me Mbretërinë e Napolis, dhe, më në fund, me atë të Dy Siqilive.

1.2 Katundet

Vendësit italian e kanë pasur të pamundur futjen e tyre në bashkësitë të porsa krijuara, nëpër ato vende armiqësore, mbas vite shtegtimesh, nga të ikurit nga Dheu i Arbërit. Sepse ndër ato treva nuk ekzistonte dot një formë qeverie, ose organizimi feudal, dhe as ekzistonte ndonjë farë mundësie për ta krijuar atë, sepse Princërit e Arbërit kishin braktisur mërgimtarët, duke parapëlqyer të qëndronin pranë Oborrit Mbretëror të Napolis.

Arbëreshët që të mos cenonin njësinë e vet, përballë asaj gjendje armiqësore, krijojnë forma demokracie të brendshme, si edhe organizata të frymëzuara nga role barazuese. Gjatë dekadave që do të vijojnë, marrëdhëniet midis dy popullatave fillojnë, dalngadalë, të normalizohen, por pak ndryshime prekën në jetën shoqërore arbëreshe. Shtëpitë, tashmë prej guri, në vend të kasolleve, janë ndërtuar mu aty ku kanë qenë banesat e para, po në atë mënyrë vendosjeje, duke marrë, kështu,

zhvillim ndërtimi urbanistik i gjitonisë ¹, e cila s'është gjë tjetër veçse vendi më i madhë në krahasim me atë familjar, për të mbajtur marrëdhënie shoqërore, brenda së cilës familja ndryshon sistemin hierarkik të organizimit të vet.

Gjitionia, kështu, bëhet projektim, ose më mirë paraqitje, e fushës private brenda grupit, dhe njëkohësisht forcon ndjenjën e përkatësisë në atë.

Brezat e ardhshëm rritën dhe brumosën me këto parime, ato nuk pranojnë asnjë lloj autoriteti të tepruar, si gjithashtu, nuk pranojnë asnjë formë pushteti shtypës, duke lakmuar drejtësinë, dhe duke çmuar ngaherë pjesëmarrjen në jetën shoqërore dhe të qyteteruar.

Katundet u formuan mbi kulturën e mërgimtarëve, si edhe, sidomos, mbi kërkesën për të plotësuar disa nevoja parësore. U duheshin, në radhë të parë, burimet, pastaj katundi të ndodhej fare pranë pyllit, kështu t'u jepte mundësinë për të ushtruar gjahun, dhe t'u siguronte kullotat dhe drutë për vatrat. Zbuluan rrjedhat e lumenjve që të vendosnin një lidhje midis katundeve dhe fushës, dhe kurrizet e kodrave, ku të kalonte udha, dhe, më në fund, kërkuan treva të bëgata me lënde ndërtimi. Kur të gjitha këto kërkesa qenë plotësuar, bashkësitë arbëreshe filluan ndërtimin e katundeve të tyre.

Sot, bashkësitë me prejardhje arbërore po jetojnë një proces të madh shndërrimi kulturor.

Në Kalabri, katundet ku flitet arbërishtja janë gjithsej 30 (23 njësi administrative, dhe 7 bashkësi të varura), për një popullatë banuese mbi pesëdhjetë mijë banorë.

Gjatë viteve pesëdhjetë dhe shtatëdhjetë, këto bashkësi pësojnë ndryshime të thella dhe rrënjësore. Kalimi nga një shoqëri bujqësore të pasluftës në atë industriale të viteve gjashtëdhjetë, pushtoi botën arbëreshe duke cenuar, në mënyrë të pakthyeshme, disa tipare të veçanta. Me të marrë këmbë e ashtuquajtura *shoqëria e bëgatisë*, janë zhdukur shumë tipare të traditës, dhe shumë pjesë në veshjet arbërore: modernizimi shkaktoi një humbje objektive të pakthyeshme që nxori jashtë përdorimit veshjet e traditës, disa pamje të jetës së përbashët si këngët polifonike, të cilat, ende sot, dëshmojnë rrënjët e lashta kulturore.

Kanë mbijetuar, mbas këtij sulmi në drejtim të kulturës materjale, dhe të sjelljeve jetësore të përditshme, vlerat etike të kulturës popullore arbëreshe. Mjafton të shihen disa rrethana të veçanta, si për shembull: kulti që ruajnë për të vdekurit, martesat (sidomos pjesa që paraprin atë), ose domethëniet simbolike të zjarrit, si pjesë thirrëse në pjesëmarrje festive. Sulmin më të fortë kulturës

¹ Kuptimi i fjalëpërfjalshëm: lagje, por shprehja përmban edhe një domethënie më të zgjeruar, ajo cakton një vend të posaçëm të fshatit, si edhe njerëzit, dhe familjet që në atë vend banojnë. Në menyrë tradicionale ajo përbëhet nga një shesh i vogël rreth të cilit hapën dyert e katër-pesë shpive; gjitonitë e ndryshme, që përbënin katundin, ishin të ndërlidhura midis tyre nga një gërshetim rrugicash që pastaj derdheshin në një udhë kryesore, e cila lidhej me sheshin kryesor, zakonisht "sheshi i kishës" ku hapeshin dyqanet dhe punishtet, dhe, në daljen e katundit, me kronjet. Brenda gjitonive jeta e të gjithëve zhvillohej, dhe në shumë raste, edhe sot e kësaj dite zhvillohet, pothuajse ngaherë në marrëdhënie të qëndrueshme midis tyre, ose në bashkëpunim. (P. Bruno, M. Celestino, *Viaggio in Arbëria. Guida attraverso gli itinerari turistico-culturali dei opaesi arbëreshë delle Calabrie*, Ed. Prometeo, Castrovillari, 2001.)

arbëreshe, megjithatë, vjen, mbi të gjitha, nga mjetet e komunikimi të sotëm të telematikës dhe të informatikës që ndikojnë rëndë në procesin e zhdukjes së gjuhës. Televizioni, radioja, shtypi, shkolla shpien ngaherë e më shumë të shtrëngohet hapësira ku flitet arbërishtja, duke çuar këto zona gjuhësore të mbetën pa identitet.

Frymat e reja kulturore të viteve gjashtëdhjetë sollën një ndryshim në prirjet: refuzohet përshtatshmëria ndaj një modeli të përbashkët dhe mbisundues, për t'i dhënë gjallëri kulturës së fshatit. Arbëreshët, duke zbuluar kujtesën e tyre historike, duke vënë në përdorim gjuhën e nënës, kanë krijuar mundësinë për të treguar veçoritë e tyre. Shoqatat që erdhën duke u krijuar gjatë kësaj kohe, sidomos në rrethin e Kozencës, janë pasojat e kësaj dukurie.

Gjatë dekadave të fundit, sidomos me meritën e Lidhjes Italiane të Pakicave Arbëreshe ², fillon një veprimtari e përbashkët midis popullatës arbëreshe dhe institucionet kulturore shqiptare, që ka si qëllim këmbimin kulturor, artistik dhe shkencor midis dy tokave.

Për Shqipërinë kjo nuk është një periudhë e lehtë. Shqipëria jeton diktaturën e Enver Hoxhës ³, i cili, në fillim, kishte qenë i dashur nga populli, kurse, më vonë, nisi një ftohje në udhëheqjen e tij për shkak të politikës së izolimit që tash Shqipëria po jeton. Zhduken njerëzit më në zë nga fushat intelektuale dhe artistike. Ndalohen botimet jashtë sferës partiake (lejohen vetëm libret me kapak të kuq e që mbajnë emrin e diktatorit). Muzika e ligjshmë është vetëm ajo klasike o folkloristike. Që nga viti 1976 regjimi bëhet më i egër: asnjëri mund të dalë jashtë vendit, dhe pakkush mund të futet në Shqipëri: ndër këta të pakët, të privilegjuar janë arbëreshët. Marrëdhëniet midis Shqipëri dhe Arbëri, në të vërtetë, nuk kanë njohur kurrë ndërprerje, as gjatë vitit 1985, që me rastin e Festivalit të Argjirokastrës ⁴, disa muzikantë me origjinë nga Ungra kanë qenë të ftuar të merrnin pjesë.

Mbas rënies së diktaturës në Shqipëri, fillon ajo që mund të quajmë: “Dalja Biblike”, pjesa më e madhe të së cilës në drejtim të Italisë.

Është viti 1991, ai që regjistron eksodet e mëdha. Pamjet nga televizori na tregojnë dyndje njerëzish: gra, burra, fëmijë që gëlonin anije dhe trape në drejtim të lirisë, në drejtim të një vendi më njerëzor. Arbëria është gati të presë e të mirëpresë vëllezërit e bregut matanë të Detit Jon, përqaftimi, më në fund, me “Gjakun tonë të shprishur” ⁵.

Ka vetëm një ndryshim në valat e migrimeve shqiptare në Itali: shkrirja e plot me popullatën e vendit për gjithë ata që qëndrojnë në zonat e veriut të Italisë, kurse për ata që zgjedhin fshatrat e jugut, sidomos katundet e Arbërisë, do të vazhdojnë të ruajnë indentitetin e tyre.

² Lega Italiana delle Minoranze Albanesi: fondata nel 1980 da Mario Brunetti. <http://it.wikipedia.org>

³ E. Hoxha lindi në Argjirokastër (1908-1985). Udhëheqi diktaturën shqiptare që nga viti 1944 deri kur vdiq (1985). D. Guagliardi, *Influssi culturali e politici nella lotta d'indipendenza d'Albania*, in *Rilindja arbëreshe*, anno V, 1988.

⁴ Festivali i Argjirokastrit është festivali i muzikës popullore shqiptare, i cili mbahet ende sot e këtyre ditëve.

⁵ “Gjaku Ynë i Shprishur”, shprehje e përdorur nga arbëreshët për të treguar tërë popullatën arbëreshe.

1.3 Bashkësitë arbëreshe në Itali

Katundet arbëreshe mbajnë dy emra, italisht dhe arbërisht. Ky i fundit, emri arbërisht, është ai që arbëreshët përdorin. Bashkësitë e Arbërisë janë të ndara në një mori zonash etno-gjuhësore që i përgjigjen zonave të veçanta të Italisë së jugut. Megjithatë, disa katunde, afro tridhjetë, janë shkrire me popullatën vendase dhe kanë humbur, bashkë me gjuhën, edhe identitetin e tyre, kurse disa të tjera janë krejtësisht të zhdukura. Sot, në Itali, katundet me prejardhje shqiptare janë 41 dhe 9 njësi administrative të varura, të shpërndara në 7 krahina të Italisë jugore dhe ishullore, popullata gjithsej është tek afro 100 mijë banorë. Ky numër është ngaherë i përafërt: regjistrimi zyrtar i popullatës, viti 1921, jep 82.282 arbëreshë; ai i vitit 1997, jep 197.000 arbëreshë, kurse, gjatë vitit 1998, Ministria e Punëve të Brendshme llogariste popullatën arbëreshe tek 98.000 banorë.

Kalabria është krahina italiane me më shumë ngulime arbëreshe. Tridhjetë katunde, disa fare pranë njëri me tjetrin, me afro 58.425 banorë. Shumica ndodhet në rrethin e Kozencës. Bashkësi të rëndësishme ndodhen në Siqili, 5 katunde, në veçanti në zonën e Palermos, me afro 53.528 banorë. Krahina Pulja me një përqindje të ulët, katër katunde me afro 12.816 arbëreshë. Kështu të shpërndarë: rrethi i Foxhas me katundet Kazallveqi dhe Qeuti; rrethi i Tarantos me Shën Marxanin, e në qytetin kryesor të Barit kemi Kasano Murxhe. Të tjera katunde ndodhen në Molize, 13.877 banorë, të ndarë në Shën Pali, Shën Kostandini, Barilli, Xhinestra dhe Mashkiti. Shumë të vogla bashkësitë arbëreshe që ndodhen në Kampania, 2.226 banorë, dhe ato që ndodhen në Abruxo, 510 banorë.

Historikisht, katundi më i madh arbëresh, qoftë nga numri i banorëve arbërishtfolës, qoftë edhe nga madhësia e ngulimit, ky është katundi i Horës së Arbëreshëve në rrethin e Palermos. Të tjera katunde arbëreshe me epërsi numerike, që erdhën duke u zhvilluar këto dekadat e fundi, por që nuk ruajnë plotësisht gjuhën arbëreshe, janë: Spixana në rrethin e Kozencës, dhe Shë Marxani në rrethin e Tarantos.

[Përktheu G. Capparelli - Malcori]

Dott. Pasquale De Sue

Shëmbëlltyra e gruas

2.1 Gratë nëpër botë dhe nëpër kohë

Të shkruash rreth gravet nuk është kollaj, shumë bojë ka rrjedhur për të rrëfyer vendosmërinë e tyre për të rifituar vendin që u takon në botë. Sot, pas një procesi të gjatë, gratë kanë arritur emancipimin nëpërmjet barazisë juridike dhe politike.

Gjatë rrjedhën e shekujve, burri, me karakterin e tij mbisundues, ka gjithmonë kërkuar të zhdukë zërin e gruas, dhe, shumë herë, ka shkelur dinjitetin e saj; dhe kjo është aq e vërtetë sa, historikisht, e kaluara paraqet gruan si një qenie që jetonte një gjendje, shoqërore – ekonomike dhe politike, poshtëruese pabarazie, e angazhuar në një luftë për të rifituar barazinë e të drejtave njerëzore, të drejta të ruajtura vetëm për botën mashkullore.

Gratë shikoheshin si pajisje, të nënshtruara vullnetit të atit ose të burrit, dhe vlerësoheshin si qenie të prapambetura dhe me pak zgjuarsis; ishte e pamundur, dhe nuk merrej dot me mend, të mendoje gruan jashtë rrethit shtëpijak, dhe brenda të cilit veprimtaria e tyre ishte tepër e kufizuar, merreshin vetëm me qeverisjen e shtëpisë dhe me edukimin e fëmijëve. Për sa i përket të drejtave politike, nuk u lejohet pjesëmarrja në zgjedhje, nuk gëzonin asnjë të drejtë mbi pronën, mbi të drejtën e studimeve, mbi të drejtën e punës, dhe nuk u lejohej ndarja nga burrat, sepse me ta ishin të lidhura nga një marrëveshje të heshtur besnikërie të përjetshme. Nuk bënte përjashtim pozita e tyre për sa i përket fushës ekonomike, puna e gruas, kur nuk ndalohej ose nuk shpërnohej, shpërblehej shumë më pak sesa puna e burrit. Të vlerësuara si njerëz të dobët, gratë, kur nuk ishin të shfrytëzuar, ishin të shtyra të ktheheshin në vendin e tyre natyror, shtëpia. Po të pranoheshin si punëtore, puna e tyre do të shtonte numrin e mundshëm të konkurruesve në fushën e punës.

Ndjekja e të drejtave shoqërore, ekonomike, qytetare dhe politike nuk ka qenë punë e lehtë, sepse pengesa më e madhe që duhej kapëcyer ishte simbolizuar nga gratë vetë, ato, që gjatë shekujve u është mohuar e drejta e mendimit dhe të arsyetimit, nuk kanë kurrë vlerësuar mundësinë për t'u bashkuar në të njëjtën ndërgjegje e përbashët e cila mund t'i afronte dhe t'i drejtonte kah fitimi i lirisë vetjake.

Me punë të madhe, gjatë kohës, zëra të vetmuar të grave të ndërgjegjshme morën fuqi, duke u bërë njëzëshmëria e shoqatave, këshillave, e bashkimeve femërore që kanë ngritur (dhe ngrenë) çështjen e emancipimit femëror, emancipim deri atëherëshëm i shtypur nga një sistem ligjor kufizues, nga zakone të prapambetura, dhe nga juridiksioni i vjetër. Lipsej patjetër një ndërrim në rrjedhën e ngjarjeve, për të mirën e grave, të fëmijëve të tyre dhe për mbarë njerëzimin.

Në veçanti, duke shqyrtuar realitetin italian, gjendja e gruas fillon të përmirësohet aty, nga gjysma e shekullit XX, kur gratë fituan të drejtën e votit me anë të Lëvizjes Femërore (lëvizje që lindi në Angli në fillim të shekullit 1900); të cilat ngadalësuan veprimtarinë e tyre vetëm kur arritën fitorën e plotë (1946), për t'u rrigjallëruar me zell të ri në fillim të viteve gjashtëdhjetë. Vite këto të karakterizuara nga një lëvizje për rivendikimin e të drejtave të familjes, të punës e të shoqërisë.

Në përgjithësi, duke u nisur nga paslufta e dytë erdhi duke marrë forcë një ide autoritare të jetës, e karakterizuar nga luftëra dhe veprime mosbindjesh civile për t'u vendosur barazia e vërtetë dhe jo sa për t'u dukur midis gruas e burrit. Me fjalë të tjera, qëllimi ishte për të fituar të drejta të reja, për një pjesëmarrje në jetën politike të grave, për arritjen dhe njohjen të grupeve dhe organeve femërore për të fituar objekte si: e drejta e shkurorëzimit (1970), barazia bashkëshortore dhe bashkëpronësia martesore (1975), njohja ligjore e dështimit (1977), barazimi i mësimave shkollorë, të njëjtat si për vajzat ashtu dhe për djemtë. Në këtë skenë ndërrimi të plotë, futën, me pak vonesë, shfuqizimi i ligjeve që deri atëherë kishin krijuar dallime midis grave e burrave, si ai që pëfshinte midis "Krimeve kundër moalit" edhe përdhunimin e incestin, binte, më në fund (1990) ligji që nuk lejonte hyrjen e grave në forcat e armatosura. Qëllimi i përgjithshëm i grave ishte, pra, ai t'i përputheshin idesë se ishte e domosdoshme ecja e tyre pranë burrave për të marrë pjesë në zhvillimin dhe mirëqenien e shoqërisë. Barazia aq e kërkuar dhe aq e dëshiruar midis burrit e gruas është një koncept i nevojshëm, por të kundërshtosh biodiversitetin midis burrë e grua, si qenie të ndryshme nga natyra, është i paarsyeshëm. Kjo larmi, e vendosur nga një qenie e epërme, u cakton, për forcë madhore, disa pjesë njerit dhe disa pjesë tjetrit. Për këtë arsye gratë nuk duhet të gabojnë, duke kërkuar me çdo kusht ngjashmërinë e plotë me burrin, ose deri ta zëvendësojnë atë, domethënë përmbysjen e rolëve. Huqi i gruas për të tejkaluar vetveten duke mposhtur burrin, i jep asaj një shëmbëllim të ndryshëm nga ai i caktuar nga historia: mbartëse e parimeve të gjithësisht dhe të shëndosha. Një grua pothuajse e çinteresuara që i zhduket nga sytë qëllimi kryesor të theksojë identitetin e vet pa mohuar rolin e saj.

Roli kryesor në shoqërinë femërore nuk gëzon një vlerësim real të mjaftueshëm megjithëse gruaja mundohet të jetë një grua e suksesshme, e cila me këmbëngulje ndjekë udhën e zgjedhur. Ky sepse, matanë realizimit vetjak, gruaja vazhdon të jetë e trajtuar si një mall. Për të vërtetuar kaq, mjafton të shikohet televizioni, dhe menjëherë të bie në sy, për shembull, industria e reklamës që të paraqet gruan si një i thjeshtë objekt seksual; fusha e modës e ngre atë si një Afërditë të heshtur; lëmi i artit i rezervon të njëjtin tekst që i rezervon një këngëtare o valltare të thjeshtë. Pa dyshim se kundrejt këtij realiteti ekziston një tjetër, i cili është diametralisht i kundërt, por emulohet shpesh e me gjithë qejf ngaherë i pari.

Duke vazhduar të trajtojmë barazinë midis dy gjinive, është interesant të vihet në dukje si *World Economic Forum*, nëpërmjet hetimit të *Global Gender Gap Index*, na bën të ditur se Italia, duke iu referuar vitit 2010, ndodhet në vendin 74, midis 127 Shtete që marrin pjesë në shqyrtim. Ky hetim, gjithashtu, na vë në dijeni se numri i grave të regjistruara në shkollë të mesme, të lartë si edhe në shkollën e lartë (aty ku gratë parapëlqejnë më shumë fakultet klasike, artistike dhe mjekësore, pavarësisht se këto profesione ofrojnë fitime të ulëta), është rritur jashtë mase. Dhe është aq e vërtetë sa në administratën publike gratë përbëjnë shumicën (njafton, këtu, të numërosh nësueset e shkollës). Me kënaqësi të madhe, hetimi i sipërmendur na vë në dukje se, për sa i përket tregut të punës, grave janë shtuar mundësitë dhe kushtët lehtësuese për t'u punësuar, pavarësisht se rrogat janë mesatarisht më të ulëta se rrogat që marrin burrat. Kësaj gjendje i kundërvihen po aq pasoja të këqija, si përqindja e lartë papunësie femërore (sidomos në Italinë e Jugut); përqindja e ulët punësimi femëror, si rrjedhim të mosveprimit të gruas për shkaqe të lidhura me mbarëvajtjen e familjes (si p. sh. amësia). Mosveprim që nuk u kthen grave kohë të lirë për të pushuar o për t'u dëfryer, por, përkundrazi, shtohet angazhimi i tyre në punët e shtëpisë (punë shtëpiake, gatimi, pastrimi, larja e rrobave, dhe kujdesi për fëmijët dhe për pleqtë që bashkëjetojnë në gjirin e familjes), duke nënvizuar se bashkëshortët e tyre janë pak të interesuar kësaj gjendje. Me fjalë të tjera, mund të themi se puna shtëpiake e çifteve mbetet mbi kurrizin e grave, duke përfunduar se këto, gratë, punojnë më shumë se bashkëshortët e tyre. Më në fund, sipas hetimit të sipërpërmendur, përqindja e grave që merr pjesë në jetën politike italiane është shumë më e ulët se ajo e burrave.

Sot e kësaj dite, ne jetojmë në një Itali ku tregu dhe shoqëria janë duke marrë përmasa globale, ku logjika e shpërndarjes së pasurisë, e grumbullimit të kapitalit, dhe të prodhimit duhet të ishin motori i zhvillimit. Argumentime të tilla mund të realizohen, në sistemin e tanishëm ekonomik, me punën, e cila krijon paranë e rrjedhimisht begatinë. Si pasojë, paraja përcakton pavarësinë tipike dhe të jepë mundësinë për të bërë disa zgjedhje vetjake. Sot, kundruall krizës ekonomike, krizës së punësimit, dhe rrjedhimisht rënies shoqërore vihen në rrezik pikërisht ato zgjedhje vetjake, dhe ajo pavarësi, dhe në një skenar të tillë dëmtohen kryesisht njerëzit e dobët të zonave të prapambetura: konkretisht, gratë e Jugut.

Këtu, kjo gjendje e vështirë krijoi rrethana vuajtjesh shoqërore të rënda. Për të kuptuar rëndësinë e ndryshimeve që po jetojmë, duhet të vihen në dukje dritëhijet e kësaj zonë të larmishme, tokë me pabarazi shoqërore të theksuara, dhe jo vetëm, por edhe me pabarazi truallsore, por të dyja të dëmshme për gratë tona. Ajo që bie në sy është se këto vajza, të cilat kanë pasur besim të madhë dhe kanë derdhur mjete për të përshkuar një rrugë formimi dhe njohurish, u bënë, për këto troje, kapital njerëzor. Por përballë krizës, ato ndodhën përpara një paradoksi të papëlqyeshëm: ato janë majat më të përparuara të modernizimit të Jugut, dhe njëkohësisht viktimat e caktuara të një

shoqërie të palëvizshme dhe të padrejtë që nuk ka shoqen, e cila shoqëri, përfundon duke i shfrytëzuar në mënyrë jo të plot, ose i lë jashtë fare. Përjashtim, që në shumicën e rasteve, i shtye të kërkojnë punë të parregullta që karakterizojnë ekonominë e fshehura (d.m.th. që veprojnë jashtë ligjit, jashtë kontrollit shtetëror), ose i shtye të kërkojnë punë me raste, nëpërmjet udhëgjysmëzyrtare duke parapëlqyer edhe akrobllëkun. Për këto arsye, nuk ka përse të çuditemi, nëse, në goxha raste, gra e burra bëhen viktimë të mundshme të zhvatjeve të kriminalitetit të organizuar si edhe të ekonomisë mafioze.

Pazotësia e sistemit prodhues, qoftë për mungesë mundësie për punë të kualifikuara, për të punësuar gratë, në përgjithësi u shton prirjen papunësisë dhe amullisë. Ndikimi energjik i kësaj gjendje mbi segmentin femëror lind procese demoralizuese, procese që i kthejnë shoqërisë së jugut përqindje të ulëta grash të punësuar, pavarësisht nga nivele shumë të larta shkollimi. Ana negative e kësaj gjendje është që gratë arsimohen për të mbetur në shtëpi, ose për të marrë rrugën e kurbetit. Prandaj, kurbeti, përqindje të larta vdekjesh, përqindje të ulëta lindjesh, janë armiqtë më të këqijë të tokës sonë, të cilët karakterizojnë shkretimin dhe vjetrimin (plakjen) e katundeve. Patjetër që këtu ka disa arsye që të bëjnë të mendosh që niveli i ulët i punës dhe i punësimit të grave janë shkaktarët vendimtar të varfërisë dhe të prapambetjes së Jugut. Në çastin historik që po jetojmë, gratë e tokës sonë nëse zgjedhin të qëndrojnë në shtëpi, në pritje për një vend pune, ose nëse zgjedhin të marrin rrugën e mërgimit, sidoqoftë ato shkaktojnë një mori pasojash të papërballueshme për tokën tonë. Duke shqyrtuar gjendjen e parë, kuptimi menjëherë se kemi përballë një grua e cila shpreson se do të gjendet dikush (një burrë) që të marrë përsipër problemet e saj. E gjithë kjo nuk tregon gjë tjetër veçse vazhdimin e traditës familjare jugore, e cila mbështetet mbi një kryefamiljar, i cili, dhe vetëm ai, garanton mjetet financiare për gjithë familjen, dhe në rolet shoqërore rreptësisht të ndara midis grave e burrave. Në veçanti, funksioni i gruas kufizohet në atë hapësirë tipike e brezave të kaluar: një rol shtëpiak sipas tipit shoqëror tradicional të rritjes së fëmijës e të kujdesit për të moshuarit. Në një realitet të tillë, fusha e punës së shpërblyer nuk ka vend për gruan, sepse të dyja gjërat faktikisht pengojnë ose vonojnë lirinë e guras për të patur fëmijë, sidoms kur mungojnë shërbimet shoqërore për të miturit, ose kur mungojnë brenda shtëpisë familjare që mund të kujdesen për fëmijët, kushte këto të domosdoshme për gruan që do të pajtojë punë dhe familje.

Ndërsa, duke shqyrtuar gjendjen e dytë, gra që marrin rrugën e mërgimit, bie menjëherë në sy natura e ndryshme të rrymës shtetëtare, duke e krahasuar me ato të viteve gjashtëdhjetë. Në të vërtetë mërgimi i viteve gjashtëdhjetë karakterizohet nga pjesëmarrja masive e grave (pothuajse 50%), dhe në disa realitete truallsore, ato përbënin shumicën. Rruga e mërgimit nuk është kurrë pa dhembje, por mungesa e punës, shpeshherë mungesa e harmonisë midis titullit akademik e pozita

profesionale, jetesa plot vuajtje, shtyen të rejat, mbasi kanë analizuar të gjitha mundësitë, të marrin rrugën e ikjes. Lënë, kështu, truallin e zanafillës të bindura që do të jetë një rrugë pa kthim.

Me sa thamë deri këtu, del në shesh që shëmtirat e sistemit rëndojnë më shumë mbi gratë, dhe kjo gjë shkakton pasoje rreth anës vetjake, shoqërore, demografike dhe shton varfërinë. Është e ditur që, po të paksohen njerëzit me rrogë, vetvetiu shtohet numri i të tjerëve që do të jetojnë me të ardhurat e të parëve, kështu që familja, në mënyrë strukturore, dobësohet, dhe në një kontekst krize si kjo që po jetojmë, shtohet rrëziku i një varfërie të madhe.

Në qoftë se këtyre kushteve ekonomike që ndikojnë thellësisht përbërjen shoqërore, shtojmë mërgimin, pakësimin e imigrimit (të ardhurit nuk kanë përse të qëndrojnë në troje që nuk u ofrojnë asgjë), dhe rënien e menjëhershme të lindjeve, Jugu do të pësojë një të pashmangshëm dhe rrënjor ndryshim demografik. Ndryshim që do të ketë ndikim mbi zakonet e mbi prirjet kulturore tashmë të ngulitura në vend. Në këtë tablo apokaliptike, e përbërë nga shumë hije, ndalohej zbulimi i dritave që mund ta ndriçojnë. U referohet vetëm veprimeve të gjithave atyre grave, ose grupeve me gra që mendojnë që është i mundur ndryshimi i gjendjes. Mjafton, këtu, të mendosh sa e sa gra janë të angazhuara në luftë kundër kriminalitetit të organizuar, kundër shembjes dhe kundër korrupsionit; sa gra ndërmarrin rrugën e sipërmarrjeve duke vendosur të qëndrojnë në truallin e vet të zanafillës, duke ndihmuar, kështu, me ato forca që kanë, zhvillimin e vendit; sa gra zotohen për të shembur pengesa konvencionale; sa gra bashkohen në grari duke luftuar kundër keqtrajtimit dhe kundër dhunës mbi grave.

Mundimet e grave për të arritur qëllimet e caktuara dëshmojnë, pavarësisht nga përshtatshmëria dhe nga shkathtësia, që barazia shoqërore për gëzimin e të drejtave dhe të detyrave ende nuk u arrit; pabarëzia shoqërore midis burrave e grave është një çështje e hapur. Në ngjarjet kombëtare si edhe vendore nuk munguan kurrë gratë arbëreshe (vashzat).

Të flasësh për rolin që Vashzat zënë brenda shoqërisë, dhe në veçanti brenda tri katundeve të Arbërisë së Parkut Kombëtar të Pulinit (Ungra, Ferma dhe Firmoza), domethënë të ngarkosh ato me dritat dhe hijet për të cilat kemi folur deri këtu. Duhet pranuar që ato jetojnë një realitet tjetër, realitet që është formuar pikërisht aty ku ndeshen dy botë të ndryshme të cilat krijojnë fërkime dhe konflikte midis tyre; njëra, për të cilën kemi biseduar gjerësisht, është bota e modernizmit me gjërat, simbolet dhe mitet e vet, dhe, në veçanti, emancipimi i penguar fuqimisht nga varfëria shoqërore dhe nga ngushtësia e mundësive të punësimit dhe të pjesëmarrjes në jetën publike; kurse, e dyta është bota e traditës e trashëguar brez pas brezi që ende është gjallë me mitet e vet, ngushtësisht lidhur me historinë e Arbërisë.

Gjatë jetës së tyre, Vashzat përpunojnë të vjetrin dhe të renë, dhe shpeshherë arrijnë në përfundime deri atëherë të panjohura, origjinale, dhe magjepsë për të cilat do të kemi mundësi të flasim gjatë

këtij shkrimi. Me fjalë të tjera, do të kemi mundësinë, në vazhdim, të kuptojmë më mirë gjendjen femërore të vështirë, e cila është e pasur kujtimesh dhe dëshirash.

Vashzat, duke jetuar midis halleve të jetës dhe të shqetësimeve kulturore të së tashmës, janë në kërkim të pareshtur për të gjetur urtësi të reja, të cilat mund të shndërrojnë identitetin e tyre në një pikëmbështetje. Ndryshe nga gratë të tjera të Italisë, këto që popullojnë Jugun, kanë mundësi të gjejnë levën për të ngrerë globin, për hir të asaj kulture që i karakterizon. Duke vlerësuar të qenët ndryshe nga të tjerët, ku “ndryshe” nuk domethënë doemos “i dobët”, mund të fillohet një tjetër lloj përparimi dhe zhvillimi. Nëpërmjet mjeteve të fuqishme komunikimi, të cilat shkurtojnë largësitë dhe pakësojnë kohën, mund të hapën rrugë të reja që të çojnë drejt në një tjetër formë emancipimi pa mohuar veçorinë e vet: të qenies grua dhe arbëreshe njëkohësisht. Vetëdja aktive të jesh dhe të mbetesh “tjetër” është një kusht paraprak themelor për të zhvilluar forcat e domosdoshme dhe për të arritur të vendosesh në mënyrë të thërthortë kundrejt botës që gjithmonë i ka sunduar.

Përpara krizës së tanishme, mund të pohomi se zhvillimi global i pandërprerë është shkak i fatkeqësive të vet. Nuk bën përjashtim, këtu, prapambetja e disa zonave periferike si tonat, të shtyra drejt një procesi varfërimi material dhe kulturor.

Pikërisht këtu që vashzat duhet të fillojnë lojën e tyre. Ato duhet të japin nxitje modeleve jetese dhe shoqërore të hareshme dhe të hapura, të afta të vënë në lojë marrëdhënie sunduese midis homologimit dhe ndryshimit, midis sasisë dhe cilësisë, si edhe midis gjinisë mashkullore dhe femërore. Modele jetese, dhe shoqëri të krijuara për t’u bërë një lloj letre turnësoli që tregon cilësinë e të “riut”.

Një gjuhë “ndryshe”, një rit fetar greko-bizantin, veshje të traditës të çmuara, qoftë ato të trashëguara, ose të krijuara enkas nga rrobaqepsi artizanale, të thënat, besimet, këngët, muzikat, vallet, traditat, arti i kuzhinës etj., janë pasuri materiale që mund të shumëzohen dhe ekonomikisht të vlerësohen, dhe ato përfaqësojnë një thesar mirësie kulturore të rëndësishme për gjithë vendin.

Pakicat gjuhësore arbëreshe kanë përvetësuar, në përgjithësi, si të rrënjosen dhe si të ruhen vetvetiu, prandaj kush ka ditur të mbrohej nga homologimi, nga përshtatja dhe nga zhdukja ka sot të gjitha veglat e afta për të vërë në dyshim atë “përparim” të thërthortë rreth të cilit kemi biseduar deri tani, me vetëdijen se është mbartës i “një tjetër” e pavarur lloj rritje.

Krijueset e vërteta të këtij revolucioni janë gratë: Vashzat.

[Përktheu G. Capparelli - Malcori]

Dott.ssa Giovanna Capparelli

Gjuha folur nga arbëreshët

3.1 L'ABËRISHT

Gjuha folur nga arbëreshët është arbërishtja, me prejardhje nga toskrishtja, dialekt jugor të shqipes. Në disa katunde është përzier me thekse marr nga gegërishtja, dialekti i veriut të Shqipërisë, me greqishtjen e vjetër dhe me dialektet jugorë dal gjatë mbetjes në Itali. Ajo arbëreshe përket grupit pakicave me ngulim të vjetër që s'kanë afërsi territoriale me gjuhën prejardhje; është, në fakt, një ishull gjuhësor me traditë të vjetër, që trashëgoi, pas shekujve, dhe për të shumtën me gojë, trashëgiminë gjuhësore, kulturore dhe fetare. Sot, edhe që gjuha e sotme standarde e Shqipërisë vjen pothuajse tërësisht nga gjuha e jugut, toskrishtja, arbërishtja nuk është kuptuar plotësisht nga një shqiptar, për tehkset dhe tingujt që ndryshojnë, por është një mirëkuptim reciprok të mjaftueshëm. Në përgjithësi duket se niveli i mirëkuptimit gjuhësor midis arbëreshë dhe shqiptarë është i mjaftueshëm. Duket se 45% të fjalëve abëreshe janë të njëjtat në gjuhën shqipe dhe që njëzet 15% është bërë nga neologjizma krijuar nga shkrimtarë arbëreshë dhe pra kaluar në gjuhën e folur; të tjerat vijnë nga ndyrja me italishtjen por sidomos nga dialektet afër kaundëvet e jugut të Italisë. Njëra ndër karakteristikat tipike të gjuhës arbëreshe është mungesa e fjalëve për emërtimin e mendimeve abstraktë, zëvendësuar gjatë shekujve nga perifraza ose nga huazime nga gjuha italiane, dhe më pak, nga greqizma ose huazime në përgjithësi. Të folmet arbëreshe, megjithëse ruajnë në strukturën fonetike, morfosintaktike dhe leksikore e tyre karakteristika të përbashkëta, kanë ndryshime të mëdha në çdo katund. Fragmentimi territorial natyrisht skaliti mbi tiparit gjuhësor dhe mbi karakteristikave shoqo-gjuhësore të katundeve arbëreshë, edhe për marrëdhëniet, megjithëse të ralla në kohat e shkuara, me llojat e dialekteve italo-romane, duke futur kështu elemente huazimi të ndryshëm për çdo katund. Nuk ekziston një strukturë zyrtare politike, kulturore dhe administruese që përfaqëson katundet arbëreshë. Duhet të vëhet në dukje rolin bashkërenditje institucional bërë gjatë viteve nga provinçat me prani arbëreshe e jugut italian, të parat ato të Kosenxës dhe Palermot, të cilat krijuan Asesorate për pakicat gjuhësore përkatse. Gjuha arbëreshe nga 1999 është plotësisht njohur nga Shetti Italian si “gjuhë pakicje etnike dhe gjuhësore”. Sot është ndikuar shumë nga dialektet e vendit dhe nga leksiku italian. Disa shoqata e ruajnë dhe e vlerësojnë ndaj radios private dhe gazeta të vendit. Statutet krahinorë të Mulizit, të Bazillikatës, të Kalllbrisë dhe të Sicilisë bëjnë referim gjuhës dhe traditës greko-arbëreshe ndaj studimit ndër universitetet, megjithatë arbëreshët edhe sot ndiejnë mbetjen kulturore e tyre e kërcënuar.

3.2 TRADITA GJUHËSORE DHE LETËRSIA

Historia e pakicës arbëreshe ka karakteristika të veçanta dhe, në shumë aspekte të vetëm, në krahasim me traditat gjuhësore-letrare e të tjerave pakica pranueshëm në Itali. Lidhja e arbëreshe me të tjerat tradita gjuhësore arbëreshe, pranueshëm në të njëjten Shqipëri dhe në zona të tjera të Evropës, është pjesmarrje aktive dhe themelore në lindje e shkuar dhe letrare shqipe, kështu se si na njohmi sot. Patjetër, katundet arbëreshë kanë mbajtur një lidhje të ngushtë të brendshme me gjuhën dhe zakonet. Ndjenja përkatëse një komuniteti më imadhe, edhe me fe dhe zakone ndryshe, që përforcuar para të gjithave nga afërsia gjuhësore. Tradita gjuhësore-letrare arbëreshe lidhet me historinë e gjuhës shqipe pa karakteristika të tjera. Nuk është një lidhje sundimi gjerarkik midis gjuhës folur nga arbëreshët dhe gjuhës shqipe. Më se një lidhje birëzimi, dhe vartësie, duhet të flitet në mënyrë korrekte traditje paralele dhe e barabarte, që ndan për një priudhë të gjatë me të tjerat tradita kulturore arbëreshfolëse shumë aspekte të zhvillimit të gjuhës, të letërsisë dhe, nga ana tjetër, natyrisht, dallohet për aspekte lidhur me veçoritë e vendit, e organizimit shoqëror, ekonomik dhe juridik specifike të çdo vendi. Shkrimtarët dhe poetët arbëreshë morën pjesë në lindje dhe zhvillimin e letërsisë shqipe. Aq për përmbajtjet aq për vlerën poetike, autorët arbëreshë, dalin me një rëndësi të madhe në gjithë historinë e letërsisë së Republikës Shqiptare. Për më tepër të folmet arbëreshe patën edhe një rol pasurimi të madh të leksikut të gjuhës letrare shqiptare, me një prodhim të shkruar të rëndësishëm, me të cilin fillon tradita letrare në gjuhën shqipe.

3.3 RUAJTJA E GJUHËS

Të drejtat e pakicës etnike dhe gjuhësore arbëreshe janë njohur në tekstet ligjore në bazë të institucionave kombëtare dhe ndërkombëtare (Unesco, Bashkimi Evropian, Këshilli Evropian, Kushtetuta Italiane dhe pra ndër Krahinat). Duke zbatuar nenin 6 e Kushtetutes dhe në përputhje me parimet e përgjithshme vendosur nga organizmat evropjanë dhe ndërkombëtarë, Republika Italiane ruan, vlerëson dhe niton pasurinë gjuhësore dhe kulturore e popullatave arbëreshe. Nga 1999, me ligjin 482 të 15 dhjetor, “Norma mbrojtje të pakicave gjuhësore historike”, ruhen pakicat etnike dhe gjuhësore pranishme në territorin italian, ndër të cilat ajo arbëreshe. Kur pakicat gjuhësore, cituar në nenin 2, janë në territore provinçale ose krahinore të ndryshme, ato mund të themelojnë organizme bashkërenditje.

Dott. Capparelli Domenico

3.4 ROLI I GRAVET NË RUAJTJEN E GJUHËS

Syrgjynosur në një rol shtëpjak gratë arbëreshe kanë dhe patën një rol identitar themelor. Megjithëse koha donte gruan në një vend anësor në jetën shqiptare dhe arbëreshe dhe megjithëse në vendosje e nënshtruar, në fakt kurrë nuk qe kështu.

Në drejtësinë zakonore shqiptare guaja nuk kishe fuqinë të trashëgonte të mirat, në fakt trashëgimia e të mirave të familjes bëhte ekskluzivisht nga ana e burrave. Vajza e martuar bëhte pasuri dhe forcë pune për familjen e burrit, domethënë nusja ishte një grua shtëpiake pjellore, e afte për kujdesën e fëmijës, e burrave të shtëpisë dhe të të njëjtës shtëpi; ishte edhe ajo që në arë kishte të pononte në ata ara që më parë ishin punuar nga vjehrra. Shumë janë referimet në letërsi që tregojn si në kohën e kaluar kjo ishte e zakonshme.

Në shoqërinë arbëreshe gratë patën një rol themelor, njëkohësisht të fuqishme dhe të vullnetshme. Botimet e fundit kanë dëftuar një numër të rëndësishëm grash arbëreshe që morën pjesë aktivisht tek komplotet dhe tek lëvizjet e Risorxhimento-s italian. Në të treguar ngjarjet personale që lidhen me historinë kombëtare hartueset e botimit zbuluan njëzet e pesë, ky është numri e atyre për të cilat patën lajme por kushedi sa janë ato për të cilat u humbën gjurmat. Gratë e Rosorxhimento-s për të cilat flitet janë njëzet e pesë kemi thënë, midis tyre tri janë gra arbëreshe, tri gra nga Ungra: Maria Cucci, Lucia Irianni e Matilde Mantile.

Referimi këtyre grave guximtare mund të duket që del nga tema e këtij artikulli të shkurtër, në të vërtetën provon edhe një herë si ngulmi i ngavet arbëreshe është forcë lëvizëse dhe forcë ngjitëse të gjitonisë, regjistare e shoqërisë dhe rojtare e vatrës.

I pari hap drejt ndërtimit e jetës së saj ishte martesja; kur gjente një djalë që nuk ishte të katundit e vet ose që fliste italisht përgjegjësia e kalimit të gjuhës vinte eksklusivisht nga gruaja; kur ishte gruaja që fliste italishtjen rreziku e mungesës së kalimit të gjuhës ishte shumë i lartë. Sot rreziku është edhe më i lartë. Nga njëra anë gjuha është lënduar nga forca e gjuhës sunduese, nga ana tjetër mungon funksioni i gjitonisë që ruante fëmijën gjatë orave pune të grave dhe që ishte e mësues për fëmijën që s'kishte nënën arbëreshfolëse.

Firmozë, pas së dytës luftë botërore, me mërgimin drejt Gjermanisë, edukimi i fëmijës ishte nënë kujdesën e grave sepse burrat niseshin të vetëm për të majtur familjen dhe për të siguruar të ardhmen artyre. Njëra ndër karakteristikat e vërtetueshme deri pak vjet prapa ishte prania e disa fjalë ekskluzivisht brenda gjuhës e njerës familje ose e njëtrës familje, mund të vendoste kështu përkatësia e një anëtari vetëm nga përdorimi e disa fjalë.

Gjithëmonë në jetën shtëpjake dhe lidhur me edukimin e fëmijës duhet të mbahet para sysh funksioni i përrallave, trillimave, parambotave dhe ninananave. Këto janë lidhur ngusht me ndjenjat e nënës që shpreh me fjalë vet të saja dashurinë për fëmijën. Struktura dhe tregimi janë fiks por

fjalët dhe muzika e vargjeve marrën një fuqi komunikative e madhe; kjo ndodh më shumë në parambota dhe ninanana në të cilat përdoret një gjuhë e qartë, e thjeshtë që adaptohet theshtësisht muzikës së parambotes; është nëna që zgjedh fjalët më të afta, ato më më shprehse dhe kuptueshme; është nëna që merret të zgjedh fjalë që nuk lënë kuptimin në fjali të vështirë, përdor rregullisht pauza në fund të çdo vargu dhe zgjedh fjalë që duhet të jenë të ëmbla për veshën e fëmijës.

Jeta e gravet nuk ishte vet syrgjynosur në jetën e familjes kështu puna në arë ishte një çast bashkimi përveç që lodhje. Gratë alternojnë punës tregime dhe këndime që u jip mundësinë atyre të lehtësojnë peshën e punës. Me qenë se puna në arë ishte pothuajse për gjithë mjet mbajtëse dhe me qenë se merrte punuesit për pothuajse gjithë vitin, bëhte si e dyta familje me të cilën mbështeteshin edhe çastet çlodhje, pushimet nga puna ishin arsye bashkimi. Janë ndër këngat pune Ajiret, kënga polifonie kënduar nga një zë kryesore të cilës bën jeh një kor me shumë zë; ndër ato edhe sot të kënduara: Ajiri kallamesë, Ajiri dhomatavet, Ajiri i ullinjvet.

Aktivitete deri këtu treguar, megjithëse zbatuar më shumë nga gratë, ndërlikojnë edhe burrat; por ishinin disa gjëra zbatuar vetëm nga gratë. Në traditën arbëreshe gratë këndojnë disa kënga popullore por pranuar dhe njohur nga kisha, janë Kalimerat. Këto kënga ndrojnë për çdo katund, vetëm një këngë është e njëjta për shumë katunde është ajo që tregon Vuajtjen e Krishtit.

Është ndër praktikat pothuajse magjike Racjuna. Është një llojë parambote që nuk mund dhe nuk duhet të jetë thënë gjithëve. Funkzioni i saj është të hiqet e keqa, ajo që e njeh lyp njerinjvet që kanë të ligat një gjë personale me përdorim ditar dhe që do të jetë mjet lidhëse midis tyre. Racjuna mund të trashëgohet vet në dy ditë të vitit: Vigjilia e Krishtlindjes dhe dita e Pashkëve.

Shoqëronin në udhëtimin e fundit Vajtimet; kënga të përmortshme kënduar zakonisht nga vejushat. Disa thonë që ishinin vetëm vajtime, dikush tjetër thot që ishinin tregimi i karakteristikave ose të vlerat të burrit të vdekur.

Në fund, shumë janë pikëpamjet për të cilat gruaja arbëreshe është element ruajtje e kulturës sonë, nga shoqëria, deri në veshjet, në kuzhinën; nga lindja e saj ka një rol themelor për mbetjen gjallë e popullit arbëresh.

Dott.ssa Bavasso Saverina

4

Riti

4.1 Hyrje

Në këtë kapitull do të flasim për një nga pamjet e traditës që arbëreshët kanë ruajtur me merak të madh: ritin fetar. Pa u zgjatur shumë, do të shpjegojmë shprehjen e adhurimit më të lartë të krishterë, qoftë nga pamja e traditës lindore ashtu edhe nga pamja e asaj perëndimore, domethënë Liturgjia Hyjnore greke, dhe Mesha e Shenjtë latine. Ende sot e kësaj dite, në shumicën e bashkësive arbëreshe ruhet gjallë riti greko-bizantin. Gratë kanë luajtur një rol të rëndësishëm në ruajtjen dhe në kalimin brez pas brezi të ritit, një nga shenjat dalluese të pakicës sonë etno-gjuhësore. Që nga fillimet, përveç ruajtjes së rregullit, dhe të zbukurimit të kishave (shpesh me lule), ato që kanë mbushur ndenjëset e kishave tona kanë qenë zakonisht gratë; gra që, gjatë shërbesave fetare, këndojnë Liturgjinë Hyjnore në greqishtën e lashtë. Besimtare të palodhura që kalojnë brez pas brezi, ndoshta në mënyrë të pavetëdijshme, ritin tonë. Por, veç për sa i përket trashëgimit të ritit, gratë kanë marrë pjesë në ruajtjen, gjatë kohës, e krejt këngëve paraliturgjike, pra këngë të trashëguara nga krijimtaria popullore. Këngë këto që nuk mund të quhen në mënyrë tipike fetare o liturgjike, por janë të pranuar si të tilla nga kisha. *Kalimeret* janë këngë popullore që tregojnë arbërisht pësimet e Krishtit dhe këndohen gjatë Javës së Madhe. Gratë në kontekstin fetar arrijnë të japin, pra, një ndihmesë të rrallë dhe konkrete. Kisha luan një rol thelbësor në jetën e bashkësive arbëreshe: është një pjesë përbërëse që bashkon dhe që hyn në mënyrë vendimtare në jetën e përditshme. Sot që brezat e rinj janë larguar nga kisha shkon, së pari, në dëm të një kulture të krishterë, dhe, në mënyrë të veçantë, në dëm të ritit greko-bizantin. Në këtë kapitull, veç lavdërimit të ritit greko-bizantin, do të tregojmë historinë e “Bijave të Shen Makrinës”, të “Një gruaje që jetoi si Shejte” dhe të “Një murgeshë revolucionare”.

4.2 Kisha lindore në Itali

Një nga vetitë më në zë të imigrimit në Itali, nga ana e bashkësive të tëra arbërore, përbëhet nga ruajtja e ritit greko-bizantin gjatë liturgjisë, nga priftërinjtë të vet, nga struktura hierarkike dhe nga disiplina kanunore të Kishave Lindore. Të tërheq vëmendjen shqyrtimi i parabolës që ka prurë Kishën Botërore të ndahet në një Kishë Perëndimore dhe në një Kishë Lindore e sa vështirësi kanë vuajtur arbëreshët për të ruajtur përkatësinë e Kishës së tyre Lindore në truallin italian, seli e Kishës së Perëndimit. Pjesa më e madhe të bashkësive arbëreshe, pesëdhjetë gjithsej, ruajnë edhe sot e kësaj dite ritin bizantin. Ato varën nga dy eparki: ajo e Ungrës për arbëreshët e Italisë

gadishullore, dhe ajo e Horës së Arbëreshëve për arbëreshët e Siqilisë. Këto dy eparki motra, bashkë me Manastirin Eksarkik të Grotaferrata-s i mbarështuar nga kallogjerë arbëreshë, përbëjnë Kishën Arbëreshe, realiteti më i rëndësishëm për ruajtjen e vetive fetare, etnike, gjuhësore, kulturore dhe identitetin e pakicës arbëreshe. Kisha luan një rol thelbësor në jetën e bashkësive arbëreshe: është një pjesë përbërëse që bashkon dhe që hyn në mënyrë vendimtare në jetën e përditshme. Riti liturgjik që ndjek Eparkia e Ungrës është ai Bizantin-Grek. Veçoritë me ritin latin janë potuajse të pakapshme për sa i përket lëmit teologjik, por ndryshon struktura e përbrendshme të klerit: priftërinjtë grekë, për shembull, mund të marrohen para të shugurohen dhjakë, dhe viti kishtar është i ndarë në mënyrë të veçante. Liturgja greke është e nginjur me frymë shpirtërore. Cerimonitë që të magjepsin në mënyrë të veçantë janë ritet dhe shërbesat e Javës së Madhe. Kungimi në formën e bukës dhe të verës, Martesa dhe Pagëzimi.

Arbëreshët ndjekin ritin Bizantin-Grek sepse ata janë të ardhur nga vende nën juridiksionin e Patrikut të Stambollit dhe i përkasin Kishës katolike sepse janë të bashkuar me Romën. Megjithatë janë të lidhur me Lindjen sepse kanë frymën shpirtërore, teologjinë dhe të drejtën kanunore të njëjta me Lindorët Ortodoks të ndarë nga Roma. Nga pikëpamja liturgjike dhe rregullore të gjitha Kishat ortodokse ndjekin të vetmin rit, atë të qytetit të Bizancit, nga ku ka zanafillën dhe mori emrin. Ikonat kanë një rëndësi të madhe për frymën shpirtërore të ritit Bizantin-Grek, qoftë gjatë adhurimit liturgjik, si edhe gjatë lutjeve.

4.3 Liturgjia Hyjnore

Riti fetar karakterizon bashkësit tona arbëreshe duke i dalluar nga ato italiane, mes të cilave bashkëjetojnë. Në një kohë si kjo që po jetojmë, ku, në nivele të ndryshme, u bënë përparime të mëdha gjatë udhës së mirëkuptimit të ndërsjellë si edhe të kapërcimit të mosbesimeve midis Lindorëve dhe Perëndomorëve, ia vlen, këtu, të shqyrtojmë shkurtimisht cilat janë ndryshimet midis dy riteve, me të cilat bashkësi fare pranë njëra-tjetrës shprehin të njëjtën fe; është një gjë e pakundërshtueshme që njësia e Kishës nuk varet nga njëtrajtshmëria e gjuhës, nga këngët, nga shërbesat, përkundrazi, bindemi ngaherë e më shumë që, ashtu si tregon psalmi 44, bukuria e “Nuses” varet edhe nga shumëllojshmëria e stolisjeve. Prapëseprapë, të flasësh të ndryshimeve rituale në mënyrë të plotë është një punë e rëndë. Prandaj do të shpjegojmë në mënyrë të përmbledhur shprehjen më të lartë të kultit të krishter, qoftë nga pamja e Kishës Lindore qoftë nga pamja e asaj perëndimore, pra Liturgjinë Hyjnore të Grekëve e Meshën e Shenjtë të Latinëve. Në qoftë se duhet thënë me pak fjalë cilat janë ndryshimet ekzistuese midis dy adhurimeve, mund të pohohet që nuk ekziston asnjë ndryshim, por, në mënyrë paradoksale, mund të shtohet, gjithashtu, që gjithçka është ndryshe: asnjë ndryshim për sa i përket të qenësishmes; krejtësisht ndryshe, kurse,

lutjet, këngët, lëvizjet, orendit të shenjta, simbolet. Dhe nuk mund të ishte ndryshe, meqë, duke u nisur nga i njëjti burim, tradita e pastër apostolike, dy Kishat, ajo lindore dhe ajo perëndimore, kanë zhvilluar, në mënyrë krejtësisht të pavarur, ritet e tyre, dhe njëkohësisht në vende të ndryshme për gjuhë dhe kulturë.

E qenësishmja, pra, është e njëjtë: nën simbolet e bukës dhe të verës të shuguruara, është i pranishëm Perëndia dhe Shpëtimtari ynë Jezu Krishti, i cili ripërtërin dhe përjetëson flijimjn e tij ndaj Atit: kjo është doktrina e qëndrueshme të dy Kishave. Nëse, pra, ndryshime thelbësore nuk ka, ato plotësuese, përkundrasi, janë shumë dhe të spikatshme. Ai më i rëndësishëm është që, ndërsa Mesha Latine është më e thjeshtë, e zhveshur, pothuajse më modeste e mbi të gjitha e shkurtër, Liturgjia bizantine është, përkundrazi, e pasur, madhështore dhe e gjatë. Një “*Meshë e sheshtë*” në ritin bizantin s’ka kuptim. Madje, për traditën lindore, ruajtur gjallë nëpër Kishat Ortodokse, Liturgjia Hyjnore është vetëm pika më e lartë të kremtimit të një feste, ajo paraprihet gjithmonë nga Mbrëmësorja, në mbrëmjen e pragut të së kremtes, e nga Mëngjesi në mëngjes. Katolikët me ritin bizantin italianë lavdërojnë Liturgjinë Hyjnore pa e paraprirë atë nga Shërbesa e Mëngjesit. Megjithatë, duke kujtuar bashkimin e ngushtë midis dy lavdërimeve të mëngjesit, Liturgjisë Hyjnore, në shumë kisha, i paraprin himni i Doksologjisë së Madhe, që është pikërisht himni fundor të Shërbesës së Mëngjesit. Liturgjia greke, pra, është ngaherë madhështore: krejtësisht e kënduar (veç disa lutje të fshehta që prifti thotë me zë të ulët); edhe leximet nga Shkrimi i Shenjtë këndohen; kori është një përbërës i domosdoshëm, si edhe dhjaku, kemi, dritat, procesionet. Nga ky shqyrtim i Liturgjisë greke, domethënë nga solemniteti i saj, buron në mënyrë të domosdoshme një tjetër ndryshim me Meshën latine: ajo, pra, është e vetmja mbledhje eukaristike të gjithë popullit të Perëndisë, dhe nuk është kurrë e përsëritur. Priftërinjtë grekë nuk kremtojnë kurrë tri ose katër meshë gjatë ditës, dhe pastaj një tjetër në rast vdekje, dhe një tjetër akoma në rast martesë. Madje, zakonisht, priftërinjtë ortodoksë nuk meshojnë as çdo ditë të javës. Shën Vasili, siç pohon po ai, meshoni të dielën, të mërkurën, të premten dhe të shtunën.

[Përktheu G. Capparelli - Malcori]

Papàs De Angelis Raffaele Famullitar

4.4 Motrat Baziliane “Bijat e Shën Makrinës” në Firmozë

Ishte në mbarim viti 1931, pikërisht ka qenë data 15 dhjetor, kur Kallogreja e Parë, Motra Eumelia Raparelli, bashkë me motrat Agnese Giannetto, Eugenia Pennacchio dhe me Lutësen Ersilia Lazzarini, të mbështetura dhe të inkurajuara nga bekimi i Atit Shenjtë Pio XI, erdhën Firmozë dhe hapën Shtëpinë Baziliane të Firmozës. Ishin motrat Baziliane, bijat e Shën Makrinës,

urdhri i të cilave kishte qenë themeluar ndonjë vit përpara nga Atë Nilo Borgia dhe nga Motra Macrina Raparelli, Ëma.

Ajo ditë, tashmë e largët, është ditë historike për Firmozën. Për herën e parë në të voglin katund një grup njerëzish plot fe, zell apostollik, guxim, vullnetarisht dhe falas zu vend me një qëllim të përpikët: *«me veprën dhe lutjen... Me shembullin tonë dhe me punën tonë përdëllimtare do të bashkohemi me vëllezërit tanë në shpirtin, në mendjen, në vullnetin dhe në zemrën»*. Me rrënjë të thella në frymën shpirtërore bizantine, dhe gjithashtu të hapura kah traditat më të mira kishtare të Perëndimit, motrat baziliane në Firmozë kanë jetuar, si edhe ende jetojnë, shugurimin ndaj Perëndisë në realitetin e dyanshme: soditëse dhe vepruese. Lutje dhe veprim.

Që kur kanë ardhur midis nesh, motrat baziliane kanë dhënë të gjitha forcat e tyre në përgatitjen e rinisë dhe në shërbim të varfërve, të sëmurëve dhe të moshuarve. Në përgatitjen dhe në promovimin njerëzor me anë të katekizmit dhe të gjallërimit liturgjik.

Fillimisht jeta e tyre ka qenë e vështirë: të varfëra në mes të varfërve.

Një bashkësi e re, një shtëpi e re, një vend gjeografikisht i ri, autoritete kishtare të reja nuk penguan kallogretë e porsa ardhura të organizonin menjëherë veprimtarinë e tyre.

Dymbëdhjetë ditë pas arritjes (27-12-1931) hapën punishten për pesëmbëdhjetë vajza, më 4 janar 1932 nisën kopshtin e fëmijëve me dyzetë të mitur, më 15 janar 1932 arrinte Kallogreja Ëmë, më 16 janar Hirësia e tij Imzot Giovanni Mele, gjatë Liturgjisë Hyjnore, përruronte kishzën e shtëpisë, më 10 shkurt fillonin shkollën e katekizmit me gjashtëdhjetë djem.

Në më pak se dy muaj, kishin hedhur themelet e shëndoshta të shtëpisë shpirtërore dhe materiale që motrat Baziliane, Bijat e Shën Makrinës, kanë ngritur në Firmozë.

Kujdesin e veçantë ndaj të miturve, familjeve, të moshuarve dhe të sëmurëve e gjejmë të shënuar, me shumë urtësi, nëpër ditarët e tyre.

Kushtimi i tyre ndaj të varfrit dhe ndaj pleqtë: *«Në këtë kohë kemi kërkuar të ndihmojmë të varfrit dhe pleqtë me ushqime dhe me disa pako, u munduam të lehtësojmë pak gjithë atë mjerim dhe varfëri. Pleqtë e të sëmurët kanë qenë objekti i veprimtarisë sonë. Meqenëse mjeku ishte sëmurë, vetëm për sa i përket mjekimeve dhe injeksionëve, e kemi zëvendësuar ne, kemi bërë deri njëzet injeksionë për ditë»* (2-2-1956); si edhe: *«Një plaku të vetmuar, sot, i kemi gjetur shtëpi, një shtrat, dhe vendosëm që për drekë të vijë te ne»* (1-7-1956); akoma: *«Motra Eumelia qëndroi vetëm në shtëpi, gjatë paraditës së bashku me një grua e Acione-s Katolika ndihmoi një plak që ishte mbushur me morra»* (16-5-1943).

Kujdesi ndaj familjeve: *«Kemi mbyllur kopshtin e fëmijëve me vonesë aq sa t'u jepnim mundësi nënave të tyre të mbaronin punë në bujqësi, pa u shqetësuar për bijtë e tyre»* (9-7-1940); në një faqe

tjetër: «Me lutjen, flijimin dhe fjalën kërkuam të rivendosim paqen në një familje, për të ribashkuar burrë e grua» (3-2-1958).

Dashuria ndaj fëmijëve, dëshira për të qenë të gjithë të barabartë, pa klasa shoqërore: «U mbyllën shkollat fillore. Kemi mbledhur, këtu në shtëpi, nxënëset dhe nxënësit, të parat paradite, të dytët pasdreke. Vazhdojmë t'u japim mësim, dy motra angazhohen me ta. Me qëllim që t'i kemi më pranë Kishës dhe Jezuit» (20-5-1943); ose: «Sot kemi mbyllur kopshtin me keqardhje, sepse u ndamë nga fëmijët, për ne shumë të dashur» (14-6-1956); si edhe: «Me dëshirë të nderuarit Famullitar, dhe për të hequr disa pabarazi, kemi menduar të blejmë veshjet për Kungimin e Parë të gjitha të njëllojta» (24-2-1983).

Në fillim të apostullimit të tyre në Firmozë, nuk ishte vetëm varfëria materiale që mundonte jetën e tyre. Më 1 janar 1944, lezojmë në ditarin e tyre: «Sot Komisari i katundit, kreu i partisë socialiste, nëmi kundër priftit, e rrahu si edhe e plagosi. Tellallisi në të katër anët, që sapo të ketë ngritur mirë partinë, do të bëjë që kokat e priftërinjve si edhe ato të kallogreve të fluturojnë!».

Por nuk mjaftonte trilli i një tirani vendor të ligështonte kallogretë nga veprimi i tyre. Më 10 janar 1944: «Hirësia e tij Imzot Mele shpreh dëshirën që fëmijëve të kopshtit t'u sigurohet ngrënia e drekës. U vumë në lëvizje për të gjetur ndonjë ushqim, por, kot. Nuk kishte as grurë as patate, shkurt, asgjë. Ka kohë që nuk marrim më as racionin e bukës, 100 gramë përditë, dhe të gjithë po vuajmë urinë. Çmimi i grurit është shtrenjtë, 2000 lireta për dyzet kile, dhe patatet, 20 lireta kilja, dhe nuk gjenden. Megjithatë, kemi besim të plotë në Dorën e Zotit». Katër ditë pas, më 14 janar: «Kemi filluar shërbimin e ngrënies së drekës për fëmijët...».

Gjatë viteve gjashtëdhjetë të shekullit kaluar, së bashku me priftin Vinçenzo Matrangolo, krijuan qendrën e kujdestarisë rinore, ku strehuan qindra fëmijë të ardhur nga i tërë rrethi i Kozencës si edhe nga rrethe të tjera, duke ushtruar nënërinë e tyre, duke u dhënë një përkëdelje atyre që, ndoshta, nuk e kanë pasur kurrë, duke u dhënë zemër fëmijëve që rrinin me shikimin e humbur, duke trimëruar e duke mirërritur të miturë tashmë të nisur kah rrugë të këqija, duke ndezur përsëri shpresën në zemrat e tyre dhe duke bërë që të gjejnë ngrohtësinë e familjes.

Veçse fesë së patundshme në Perëndinë, Atë, Bir dhe Shpirt i Shenjtë, e në Hyjlindësen, motrat baziliane ishin dhe janë të mbështetura nga lutja dhe nga këshillat e Ëmës së tyre që ka themeluar urdhrin, e cila duke iu drejtuar një kallogreje në vështirësi shkruante: «Mos u tremb, pse Jezui s' do të të japë një kryq më i rëndë se forcat e tua, por kryqi do të jetë ngaherë i lehtë sepse ti do ta mbartësh bashkë me Të; rri gjithmonë e gëzueshme, hiq zymtësinë e ligështimin sepse këto janë armët e përdorura nga djalli për të prishur shpirtrat».

Nga ato ditë e deri sot, vepra e motrave baziliane në Firmozë vazhdoi e pandërprerë në dobi të popullatës, të miturve të mirërritur në kopshtin e fëmijëve, të djemve të mirëpritur në shtëpitë e tyre,

dhe të rriturve të mbështetur nga sjellja e tyre. Një fushë e veçantë të misionit të motrave baziliane në Firmozë i përket vajzave të cilat, falë besimit që prindërit kanë pasur ndaj motrave, kanë ndjekur punishtet e tyre, kanë marrë pjesë në veprimtaritë shpirtërore dhe materiale, “kanë dalë përjashta shtëpive” duke u emancipuar më parë e më mirë se shumë moshatare të tyre.

Mbi çka kemi thënë, Atë Vinçenzo Matrangolo shkruante: «... Aty ku motra Makrina nguli çadrat me bijat e saj, shkretëtira që lëruar me lotët e saj, me djersën e saj dhe me mundin e saj, dhe shkretëtira lulëzoi, dhe solli ndër shpirtrat fryte me bollëk.»

[Përktheu G. Capparelli - Malcori]

Dott. Giovanni Giuseppe Capparelli

4.5 Historia e një gruae që jetoi si një shenjte

Rosa Lotito lindi në Altomonte (CS) më 8 nëntor 1905. Në festën e Paraqitjes së Jezuit në Tempull, më dy shkurt, e çuan në kishë për të marrë bekimin.

Pasi mabroi shkollën fillore, në moshën dymbëdhjetëvjeçare, shkoi si konviktoe në Kozencë për të kryer studimet e mesme, aty u shqua për sjelljen studimore dhe për disiplinën, dhe, si nbushi tetëmbëdhjetë vjeç, diplomohet. Në moshën njëzetëvjeçare sëmuret nga peritoniti: atë kohë s’bëhej fjalë për shtrim në spital, kurohet në shtëpi, me mjekime që shkaktonin dhimbje të forta e vuajtje. Gjatë sëmundjes, në çastet më të vështira, kur të afërmit kishin humbur fare shpresat, me nbështetjen dhe angazhimin e vazhdueshëm të tre mjekëve të porsa diplomuar, bashkë me ndihmën e Zotit dhe lutjet e nënës, fillon gjendja e saj të përmirësohet, dhe atëherë mjekët këshillojnë një ndërrim mjedisi për të kaluar plot periudhën e shërimit.

Familja kishte një tokë jo shumë larg nga fshati, afro një gjysmë ore rrugë, aty ishte ndërtuar një shtëpi e bukur dhe e rehatshme (dikur, në kohët e lashta, kjo pronë ishte e një çifligari në zë të katundit) ku ne u vendosëm familjarisht. Farefisi dhe miqtë shpeshherë vinin për vizitë, dhe kjo gjë ndikonte shumë në përmirësimin e motrës. Karakteristik tjetër që na kënaqte ishte dëgjimi i kabanave të kishës së Firmozës. Në këtë mjedis, ku ajri ishte i pastër dhe jeta rridhte e qetë, motra shërohet krejtësisht.

Nis ushtrimin e profesionit, ne fillim në Altomonte, si mësuese në kopshtin e fëmijëve të fshatit, pastaj, pasi fitoi me sukses të madh provimin e aftësisë për arsimtare, filloi të jepte mësim nëpër shkollat e shtetit në katundet: Koriljano, Fermë, Farneta, fshat ky fare i vogël, vetë pesëqind banorë, dhe në Montexhordano. Këtu, në Montexhordano, mbërritja e saj u prit nga të gjithë me gëzim të madh: prindër dhe nxënës i dolën përpara me tufa lulesh. Aty jepte mësim në një klasë kolektive, duke u dhënë fëmijëve me dashuri e durim të madh. Prindërit, në shenjë dashurie dhe mirënjohje, e nbushnin me dhurata.

Bashkë me një shoqe pune themeloi *l'Azione Cattolica* (shoqatë fetare); për herën e parë fëmijët i afroreshin doktrinës katolike dhe përgatiteshin për të marrë Kungimin e Parë: ishin shumë, dhe aty u shqua për virtyt dhe frymë të lartë apostolike. Ndërkohë një sëmundje tjetër filloi ta mundonte ditë dhe natë, një ulcerë në stomak; dhe për këtë arsye bën kërkesë transferimi.

Me hapjen e shkollave të vitit 1934, Rosa Lotito emërohet mësuese në shkollën e Firmozës ku punoi deri në daljen në pension.

Emërohet nga Peshkopi i Ungrës, imzot Mele, Presidente e *Azione Cattolica* e famullisë dhe e eparkisë: nuk ndihej e aftë, por pranoi detyrën, duke iu kushtuar punës me zell e me përpikëri, dhe ngaherë duke kërkuar ndihmën e Zotit. Filloi të merrte pjesë në kurset e kësaj shoqate si edhe në vetmitë shpirtërore në Paola, dhe meqenëse i përkiste një Instituti laik si Françeskane, ajo, gjithashtu, merrte pjesë edhe në vetmitë shpirtërore që mbaheshin në Assisi. Ka qenë gjithashtu edhe Presidente e A.C.M.C. (Associazione Cattolica Maestri Cattolici). Çdo muaj u dërgonte përgjegjësve qarkore që shkruante me dorë, letra që e mundonin shumë sepse nuk ishte mirë me shëndetin, dhe ky angazhim i shtoej punës si mësuese.

Këto qarkore ishin plot këshilla dhe nxitje dhe ne to dilte në pah zemërgjersia e saj, dhe, gjithashtu, letrat që merrte nga varësit ishin plot falënderime e mirënjohje.

U angazhua edhe me gratë katolike, e të rejat i bënë si dhuratë një makinë shkrimi. Në këtë kohë filloi të vizitonte edhe famullitë e eparkisë, si, për shembull: famullinë e Fermës, e Frasnitës, e Çiftit, Shën Vasilin, e Mbuzatit, e Strigarit etj., veç vizitave vazhdonte me qarkore, që tani shkruante me makinë shkrimi.

Gjatë vitit 1961 rishfaqet ulcera me dhimbje të forta, ishte në fazën e fundit. Shkon në Romë, vizitohet, dhe brenda pak kohë i nënshtrohet një ndërhyrje kirurgjikale; shpëton, dhe pas dy muajsh kthehet në shtëpi. Thoshte se Zoti i kishte shpëtuar jetën sepse kishte mbi të plane të tjera, dhe, me angazhim të ri, rifilloi punën në shkollë si edhe në *Azione Cattolica*.

Midis viteve 1970 dhe 1976 operon të dy sytë nga perdet. Gjatë vitit sëmuret me ethe të forta dhe me kollë, shërohet pas një shtrimi në spitalin e Ungrës, por, po atë vit, prapë bie sëmurë, diagnoza: sëmundje të zemrës, dobësim organik, emfizemë.

Më 1 tetor të vitit 1978 del në pension, dhe nis një punë tjetër: i kushtohet djemve të konviktit të porsa themeluar pranë famullisë së Firmozës. Ndërkohë shkruam shumë: kopion nga Shkrimet e Shenjta të gjitha ato pjesë që përbëjnë liturgjitë e festave, i boton në broshura që do të përdorin besimtarët. Çdo javë shaptilografonte fletushkën e lajmeve të famullisë (Bollettino Parrocchiale), aty shënoheshin ngjarjet e famullisë. Ka vazhduar këtë punë deri pak ditë para vdekjes. Lodhej shumë, por ishte gjithashtu e bindur që angazhimi duhej çuar deri në fund. Gjatë jetën e këtejshme ka kryer gjithmonë vullnetin e Perëndisë, ngaherë e qetë, pavarësisht nga vuajtjet që e mundonin

shumë. Ndiqte ngaherë rregulloren e saj të jetës, edhe e sëmure nuk ndjeu kurrë keqardhje ose lodhje: në orën e caktuar ishte gati të fillonte ditën e re, lutje e punë të kushtuara Perëndisë. Lutej dhe punonte pandërprerë dhe pa u lodhur, çdo çast i ditës, për të, ishte i çmuar.

Nuk u thoshte kurrë «jo» atyre që i kërkonin diçka, edhe kur ishte e qartë që sëmurdja e mundonte.

Nuk mendonte keq për asnjëri, dhe të gjithë i falte.

Në jetën e këtejshme të saj ka vuajtur tepër, jo vetëm fizikisht por edhe moralisht; fytyra e saj e qetë tregonte flijimin ndaj Zotit dhe guximin të fillonte rishtas: lutej dhe falte.

Të ardhurat e saj materiale ndihmuan familjen e vet të madhe, duke krijuar mundësinë që vëllezërit të studiojnë, dhe duke u kujdesur për nevojat e shtëpisë me dashuri amënore. Sikur ta kishte detyrë, jetën ia kushtoi tërësisht familjes. Qysh në rini ka qenë ngaherë e shkëputur nga gjërat bosh të jetës, duke u dalluar nga të tjerat shoqe.

Çdo mëngjes takimi me Jezuin, përsiatja, recitonte Mbrëmësoren dhe shërbesën e Mëngjesit, rruzaren; mundimet e Krishtit ishin buka e përditshme, që e bëjnë të qetë, të gëzueshme, të gatshme për çdo gjë, edhe për vdekje.

Më 15 prill të vitit 1981, rreth orës 10,40, në moshën shtatëdhjetegjashtëvjeçare, e qetë dhe me një buzëqeshje ndërroi jetë.

Në ata që e kanë njohur dhe i kanë qenë pranë, la një kujtim të madh, ndërsa familjes i la një dhimbje të pafundme.

[Përktheu G. Capparelli - Malcori]

Marietta Lotito, e motra.

4.5.1 Amaneti i Rosa Lotito-s

Rroftë Krishti Mbret!

Me këtë testament, shkruar nga dora ime dhe duke qenë me aftësi mendore të plota, zhvleftësoj dhe shfuqisoj çdo amanet që kam shkruar para kësaj date, dhe dua që vetëm ky të jetë i vlefshëm.

Emëroj zbatuese testamentare motrën time Marietta.

Vendos që vetëm ajo ka të drejtë të përdor letrat e mia, dhe me to të bëjë çfarë të dëshirojë.

Për sendet e mia që do të mbetën pas vdekjes sime, si: gjë e mall, të holla, veshje, libra etj., lë trashëgimtare motrën time Marietta, e cila ka të drejtën e pronës pasi plotësoi dy detyra:

- 1) të kujdeset për varrimin tim, që do të jetë i thjeshtë, dhe për përshtypjet në kujtimin tim;
- 2) të hollat që do të mbeten, të ndahen në dy pjesë të barabarta midis Marietta dhe Enrico, i cili (ky i fundit) mund të ketë vevojë meqenëse nuk ka familje të vet.

Pasi që rregullova gjërat truallsore, dëshiroj të ritheksoj dëshminë time fetare, duke shpallur se jamë e gëzuar dhe mirënjohëse ndaj Perëndisë se linda, jetova dhe vdiqa në gjirin e Kishës Katolike.

Pranoj vdekjen nga duart e Perëndisë si shenjë dënimi e mëkateve të mia, dhe për të arritur paqen e jetës dhe shenjtërimin e shpirtave.

Ju porosis vëllezër, motër, kunata, mbesa e nipër të jetoni si të krishterë të vërtetë, në paqe, duke shikuar kah qielli e jo kah toka dhe kah sendet kohëshkurtra. Duani Zotin me gjithë zemër, dhe duheni njëri-tjetrin, duke u djerë në mënyrë të ndërsjellë fyerjet e mundshme për të merituar nga Perëndia ndjesën.

Falënderoj me gjithë zemër ata që më kanë bërë të mirat, që më kanë shërbyer dhe duruar, që më kanë dashur pa marrë parasysht të metat e mia.

Veçanërisht falënderoj atë që më ka ndihmuar në përgatitjen time të krishtere dhe më ka mbështetur në jetën time shpirtërore, dhe mbi të gjitha falënderoj kush më ka korrigjuar duke bënë e vuajtur natyrën time tepër të ndjeshme, sado pamja e jashtme.

Falënderimi im do të shndërrohet në një mori lutjesh për mirëbërësit e mi, dhe do t'i lutem Zotit t'ua shpërblejë.

U kërkoi ndjesë, me gjithë zemër, kujtdo u kam shkaktuar hidhërime, zhgënjime dhe shembuj të këqij.

Ashtu siç unë ngaherë kam ndjerë dhe kam harruar çfarëdo fyerje ose hidhërime që kam marrë, dhe gjithmonë kam falur atë që ka bërë që unë të vuaja, kështu ju lutem të më falni e të më shfajësoni.

Ju lutem të më kujtoni në lutjet tuaja, dhe të ndihmoni ndonjëherë shpirtin tim të arrijë në jetën e amshueshme me ndonjë vepër bamirësie materiale si edhe shpirtërore.

Ndihmohmi të arrij sa më shpejt shtëpinë e Perëndisë, të cilit i kam kushtuar jetën time dhe shpirtin tim.

Mirupafshim në parajsë, të dashurit e mi!

Firmozë, më 27.9.1978

[Përktheu G. Capparelli - Malcori]

Rosa Lotito

4.5.2 Nga ditari i Kallogreve Baziliane – dita 15 prill 1981

Java e Madhe na sjell një të papritur të madhe: vdes zonjusha Rosa Lotito. Është e Mërkura e Madhe, prifti niset për në Kozencë bashkë me kallogretë: motrat Sofi dhe Basilia. Qysh në mëngjes, ne kemi shkuar, kur njëra e kur tjetra, për vizitë zonjushës Rosë; dukej se gjendja e saj ishte pak më mirë. Rreth orës 10 e gjysmë, duhej të shkonim në kishë për përgatitjen e altarit. Gjatë udhës, i thashë vetes: më përpara të takoj Rosën Lotito. E gjeta në përgjumje, i thërras, më përgjigjet duke lëvizur kokën, më njuh. E puth në ballë; qe hera e fundit.

Një shenjte po përgatitej të ndërronte jetë. Merr veten, ndërsa këndojmë himnet që ajo shumë herë kishte kënduar, shkruar dhe përsiatur: takimin me Dhëndrin që po vjen, festa e dasmës me Dhëndrin, i gostisë Sate mistike, *Simeron kremate*, me Dhëndrin u tret... dhe shumë himne të tjerë ëmbëlsisht kumbonin në veshin e në zemrën e Virgjëreshës dhe Nuses së Krishtit, që me butësi dhe qetësi jepte frymën e fundit në duart e Atij që e kishte krijuar.

Ka vdekur si shenjte, la në zemrat tona një plasje të thellë.

Shëmbëlltyra e gruas së vërtetë, zemërbutë, e përunjur, e qetë dhe e fortë, ka çuar deri në fund luftimin e mirë.

Varrimi i saj u bë të Enjten e Madhe. Mori pjesë mbarë populli, priftërinjtë e katundeve përreth, peshkopi Hirësia e tij imzot Stamati, i cili pas cerimonisë së varrimit, mbajti një fjalim përkujtimor, duke vënë në pah punën e palodhshme të kryer nga zonjusha Rosa në gjirin e eparkisë, Kurse, Jashtë kishës, prof. Mario Pacenza foli për virtytet e kësaj grua.

[Përktheu G. Capparelli - Malcori]

4.5.3 Kujtim i papas Vincenzo Matrangolo

Rosa Lotito: virtytet

‘En si miter akrivòs’...: “ke ruajtur në ty, O Nënë, shëmbëlltyrën hyjnore të paprekshme; në të vërtetë përqafove kryqin dhe ndoqe Krishtin dhe me shembullin tënd ke mësuar jo vetëm të përbuzësh mishin e prishshëm, por gjithashtu të vlerësosh shpirtin, vepër e pavdekshme”.

- Ke qenë lutje e përjetshme: “lutni ngaherë”. Ke qenë llambë gjithmonë e ndezur në pritje të orës së funfit.
- Ke qenë *krìnon en di erìmo*... lule në shkretëtirë.
- Ushqimi yt ishte vepra e shpëtimit tënd: jetoje me liturgjinë dhe me Biblën.
- Në vdekjen tënde: kripë, tharm, farë e bashkësisë së krishtere.
- ke qenë e dëgjueshmja: grua e po-së ndaj Perëndisë, ndaj t’ynë Zoti Jezu, ndaj Kishës, ndaj bashkësisë së vëllezërve të fesë.
- Ke qenë apostulle: ke dashur famullinë, misionet, shoqatën *l’Azione Cattolica*, Universitetin e *Sacro Cuore*, të gërbulurit, përhapjen e liturgjisë së Kishës, shkollën.
- Ke qenë nënë dhe motër, mikeshë dhe kësilltare, ngushëllimtare dhe ndriçuese.
- Ke qenë e durueshme në fatkeqësitë, martire e së vërtetës.
- Ke qenë Jobi: mundimi ka qenë mëlmesa e jetës sate tokësore.
- Me të tre fëmijët brenda furrës: këndove himnin e pavdekshëm.
- Me Pjetrin pohove: “Ti je Krishti, i Biri Perëndisë së gjallë”.
- Me Palin: u dhe pa u kursyer për t’i fituar dishepuj Krishtit.

- Me Marien Nënë: Po, ja shërbetoren tënde, o Zot.
- Nga Krishti more dhe hëngre, çdo ditë, kurmin që ai të dhuronte.

4.5.5 Apostullja

Ti, Grua-Prift: u dhe Perëndisë dhe njerëzve:

Jetë me lutje dhe punë;

Jetë me vuajtje fizike dhe ushtrim virtytesh;

Që kur me pagëzimin takove Krishtin, nuk e braktise më;

Por nise lëvizjen e afrimit përparues kah Ai, duke i hapur udhën embrionit virtual të pagëzimit për të nxjerrë fuqinë e tij hyjnore;

Ke qenë e krishtere për anë të pagëzimit si edhe për jetën që kalove;

Në ngritje të vazhdueshme në fe, në dëgjesë, në dashuri, në pastrim të shpirtit tënd gjithmonë mbi binarin e lutjes dhe të flijimit.

Grua e dëlirë

- 1) mendjeje – mendim i kulluar
- 2) zemre – zemër e dëlirë
- 3) trupi – trup i papërlyer
- 4) gjuhe – gjuhë e pastër.

Shembull urtësie, thjeshtësie, ngulmi.

Ditët e tua kanë qenë pa boshllëqe dhe pa rënie tensioni; kanë qenë një thurje pa asnjë shqepje në indi.

Grua e fortë: përpara çdo lloj vështirësie, që çdo qenie njerëzore është i nënshtruar, ti nuk u lëkunde, por i qëndrove besnike Fesë sate!

Vendose për Krishtin, dhe Krishtin ndoqe, Krishtin imitove, Krishtin yjnizove, Krishtin dashurove, Krishtit i je dhënë, Krishtin shërbeve në vëllezërit e tij të vegjël, në Krishtin dhe shpirt duke buzëqeshur.

Kur do të lexojmë nëpër Ungjijtë fjalët: “Apostujt e Jezuit, dishepujt e Zotit” që sot e tutje ne do të shkruajmë, midis të dymbëdhjetëve, midis të shtatëmbëdhjetëve, midis të pesëqindtëve, midis pasuesve të panumërt të Krishtit, një emër tjetër: Rosa Lotito!

Për të cilën arsye?

- 1) Virgjëreshë: e lidhur vetëm me Krishtin.
- 2) Martire: dëshmove ngaherë Krishtin.
- 3) Grua që lutet: kush mund të numërojë rruzaret e tua? Meshët e tua? Kungimet e tua? Mbrëmësoret e tua? Mëngjesoret e tua? *Paraklisiset* e tua? *Akathistoset* e tua Hyjlindëses?

4) Katekiste e zellshme: përgatisje katekizmin në famulli, në shkollë, me libra dhe me mjete pamordëgjimore, në Kreshmet e Vogla si edhe në të Mëdhat, me gara e çmime për më të mirët.

5) Apostulle e shoqatës “*Azione Cattolica*”: fillove dhe u zotove në këtë shoqatë qysh në fillim; ishte viti 1936, kur Bariu i Eparkisë, imzot Gjon Mele, të njohu, të dallojë dhe të zgjodhi apostulle. Ke qenë kryetare eparkiale të rinisë femërore më parë, dhe pastaj të grave katolike, dhe nuk lije të kalonte ditë pa shkruar një letër qarkore ose një kartolinë vetjake për të shtyrë në organizim takimesh, shoqatash, ditësh studimesh ose vetmish shpirtërore. Nuk kishte famulli pa shoqatë, dhe që të mos ndiente praninë e një mikeshë, të një motre, të një këshilltare, të një zelltare. Deri një mijë, ose më shumë anëtare. Peshkopi dhe Kleri Eparkialë vështronin në ty virgjëreshen e ungjillit të llambës së ndezur, dhe ati i Shenjtë vetë dëshiroi të të dekoronte me titullin e nderit papnor “*Pro Ecclesia et Pontifice*” si shenjë mirënjohje të Kishës për veprën tënde si apostulle.

6) Zelltare e misioneve: delegate eparkiale për le *Pontificie Opere Missionarie*, organizoje “ditën vitore misionare” dhe kujdesshe në mënyrë të qëndrueshme regjistrimet e veprave misionare të *San Pietro, S. Infanzia*, si edhe të *Clero indigeno*.

7) Zelltare në ndihmën gërbulurëve: çdo vit shpërndaje zarfet e lëmoshave, me zell të madh e lutje për vëllezërit të largët të sëmurë nga gërbula.

8) Zelltare e Universitetit *del Sacro Cuore*: gjatë jetës sate dëshirove me gjithë zemër suksesin më të lartë të institutit kulturor të katolikëve italianë.

9) Zelltare e liturgjisë së Kishës: përhape mijëra e mijëra librushka të shaptilografuara me të gjitha lutjet e Kishës duke u lehtësuar besimtarëve pjesëmarrjen në misteret të krishtera të kremtuara gjatë liturgjisë së Kishës. Mbrëmësore, mëngjesore e të dielave, të festave e të Javës së Madhe, tekstin e Meshës së Shenjte, Hymnin *Akàtistos, Paràklisis*, librushkën e lutjeve për djemtë dhe vajzat.

10) Sekretare e famullisë:

a) certifikata pagëzimi, krezmimi, , regjistrime vdekjesh dhe martesash;

b) llogaritare e festave, si edhe të famullisë, e të konviktit;

c) pranime dhe heqje dorë të nxënësve të dy konvikteve;

d) mbledhje ndihmash të ndryshme në famulli.

11) Bashkëthemeluese e “*2° sezione Centro Assistenza preventiva Giovanile*”.

Dole në pension: nuk u mbylle në shtëpi, por nxite që të hapej dega e dytë të Qendrës së Ndhmës ku të pranoheshin djemtë dhe t’u jepej atyre mundësia të vazhdonin shkollën e mesme mbas që të mbaronin filloren.

Me sakrificë të madhe, le shtëpinë tënde dhe u vendose në mjediset e konviktit, dhe aty u bëre këshilltarja dhe e besuarja e çmuar të nxënësve të mitur që në ty hapnin zemrat e tyre.

12) Bashkëthemelues e grupit famullitar shpirtëror: për disa vjet braktise shtëpinë dhe u vendose në shtëpinë e përgatitur si oazë lutjesh dhe studimi të frymës shpirtërore të krishtere: “Shtëpia e “Akatistines”.

[Përktheu G. Capparelli - Malcori]
Papas Vincenzo Matrangolo Famullitar.

4.6 Një murgeshë revolucionare

Maria Delfina Rossano lindi Firmozë më 26 nëntor 1933 nga Michelangelo dhe Mariangela Natì, buronte nga një familje e pasur çifligare.

Nga të dhënat e të vëllait, ende i gjallë: Ajo mbaron shkollën fillore në fshatin e lindjes, dhe pastaj kalon në Rossano pranë familjes Tocci (një familje e pasur avokatësh, e afërme me familjen tonë) ku nisi shkollën e mesme.

Si kreu tetëvjeçaren, braktisi shkollën. Ishte zakon, aso kohe, që vajzat në atë moshë ishin gati për t’u martuar, dhe si arriti shtatëdhjetëvjeç, i Goffredo (familja e gjyshes atërore, së cilë i përkisnin shumë anëtarë mjekë dhe noterë) u angazhua ta fejonte me mblesëri, gjer sa arriti të kombinonte fejesën; por Maria s’pranoi, nuk kishte asnjë prirje për fejesë dhe martesë.

Te Maria Delfina, gjatë kësaj periudhë, fillon të formohet ndjeshmëria shoqërore. Pavarësisht se buronte nga një familje e pasur çifligarësh, ajo ka qenë gjithmonë pranë dhe ka mbështetur fuqimisht demonstratat e masave të gjera punonjësve të nënshtruara shtëpive të pronarëve që i shfrytëzonin.

Mbasi tre vjet, si arrin të bind familjen, në veçanti të atin, i krijohet mundësia për të vazhduar shkollën, dhe shkon në Palermo pranë institutit të Teresianeve (Urdhër fetar laik) ku merr maturën në ekonomi shtëpiake, që, aso kohe, i jepte mundësinë të punësohej si mësuese nëpër shkollat e mesme të ulëta. Dhe, sipas zakonisht të Teresianave, emërohet mësuese, dhe punon në një shkollë të mesme në Palermo deri në vitin 1959. Po në këtë vit lë Palermo dhe vendoset në Perugia, ku, pa dijeninë e tersianave të tjera, njeh dhe fillon të shoqërohet me zotërinë Aldo Capitini, i cili pohonte se ishte një murg laik dhe përhapte në Itali mendimet e Ghandit. Në vitin 1961, Maria Delfina merr pjesë në marshimin e parë të Paqes “Perugia-Assisi”, marshim i themeluar nga Aldo Capitini. Gjatë atij manifestimit, për herën e parë, valëvitet Flamiri i Paqes.

Në vitin 1963 shkon në Madrid, selia qendrore e urdhrit të Teresianave, ku qëndron deri në vitin 1970. Po këtë vit i vdes i ati, dhe ajo veçohet në Aix-en-Provence, vendi i vetëmisë së Urdhrit.

Si mbaroi “përvoja spanjolle”, kthehet tek shtëpia e Teresianave në Perugia, ku fillon të frekuentojë urdhrin e Motrave të Vogla të Charles de Foucauld, urdhër që i kushtohet të varfërve që mjerisht jetonin në skaj të shoqërisë.

Nga viti 1971 deri në vitin 1973 zgjat rishtaria, dhe shugurohet murgeshë në Romë, dhe, mbasi një qëndrim shumë të vogël në qytetin e Romës, dërgohet me shërbim në Prishtinë të Kosovës.

Jeton në Prishtinë që nga viti 1974 deri në vitin 1980; gjatë kësaj periudhë kalon gjashtë muaj në shkretëtirën e Saharas, në vendet e Charles de Foucauld, ku merr pjesë në vetminë shpirtërore. (Charles Eugene de Foucauld, viskont Pontbriand, rregulltar francez i njohur me emrin Fratel Carlo i Jezuit, eksplorues dhe njohës i shkretëtirës sahariane dhe lëvrues i gjuhës dhe të kultures Tuareg: më 13 nëntor 2005 Papa Bendikti XVI e lumturoi).

Disi e pakënaqur, në vitin 1982 del nga urdhri “delle Piccole Sorelle”, me pëlqimin e eprorëve. Megjithatë, ajo nuk braktisi kurrë jetën prej murgeshë, qoftë në sjellje qoftë edhe në veshje.

Kthehet në shtëpinë amënore, pallati Rossano, tash bosh: krejt familja jetonte në Catanzaro. Për të siguruar pavarësinë ekonomika, fillon të punojë si shtëpiake pranë një familje në Destro, me të cilën familja Rossano kishte lidhje farefisnore.

Janë vitet (që nga gushti i 1985) që misdis Arbërisë dhe Shqipërisë zhvillohen bashkëpunime kulturore, Maria Delfina merr pjesë. Kjo përvojë e frymëzon atë sa i kushtohet gjuhës dhe traditave arbëreshe, përgatit dhe boton, me tirazh të vogël, një mbledhje Kalimeresh.

Vendoset përfundimisht në katundin e lerjes ku, për të plotësuar vitet e punës, punon si mëditëse në bujqësi. Lidhet me lëvizjen e Priftërinjve Punëtorë, duke marrë pjesë në mitingjet e tyre në Itali dhe jashtë Italisë. Priftërinjtë Punëtorë janë një shoqatë që lindi në Francë në vitin 1943; gjatë viti 1954 fajësohen si komunistë dhe Papa Pio XII u nadol priftërinjve të gjithë të punësohen nëpër fabrika “nga frika e një ndryje intelektuale dhe morale të mundshme”, vetëm në vitin 1965 riaftësohen nga Papa Paolo VI.

Kah mbarimi i viteve 80 kujdeset për nënën e sëmurë, fillimisht në Firmozë dhe periudhën e fundit në Katanxaro. Mbas vdekjes së ëmës kthehet Firmozë, vaxhdon të punojë mëditëse në bujqësi dhe njëkohësisht angazhohet në një komunitet toksikomanësh në Spezzano Albanese.

Në Bari e gjejmë si përkthyes duke ndihmuar shqiptarët që lanë Shqipërinë mbas ngjarjeve të vitit 1990.

Angazhim shoqëror (mbledhje, demonstrata) dhe përsiatje në të ashtuquajturin “Eremo dell’Addolorata” në gjirin e shtëpisë atërore, mbushin ditët e saj që tash e tutje.

Sëmuret në vitin 2007, mjekët i diagnostikojnë një kancer dhe vdes në vitin 2010. Varroset, sipas dëshirës, bashkë me Flamurin e Paqes, Biblën në gjuhën shqipe dhe Veprat e Gramshit, tri simbole që lidhen ngusht me jetën e saj dhe me mendimin e saj.

Që të kuptohet plotësisht karakteri shpirtëror i kësaj grua duhet njohur l’ “Eremo dell’Addolorata. Një dhomë brenda shtëpisë atërore, ku ajo kalonte pjesën më të madhe të ditës, e pajisur vetëm me

përbërës thelbësorë: një kuzhinë dhe një banjë i vogël. Habiteshe, duke hyrë, nga sasia e librave dhe nga fotografitë e nga shkresat që veshnin muret.

Fotografi njerëzish që me veprat e tyre, si edhe me sjelljet, shumë i kanë dhënë njerëzimit; ajo i quante “shenjtërit pajtorë”, priftërinj, politikanë, njerëz të shquar: Ghandi, Mandela, Che Guevara, Don Milani, Thomas Merton, Simone Weil, Dietrich Bonhoeffer, Giorgio La Pira, Ernesto Calducci... e shumë të tjerë.

Duke sajuar këtë dhomë, dhoma e vetmisë së saj, deshi të imitonte Thomas Merton (murg *trapista* – lloj urdhëri fetar- që përkrahte folozofinë *zen*, i angazhuar për shumë kohë për të drejtat qytetare), i cili kishte një dhomë të tillë brenda abacisë ku jetonte.

Biografia e Maria Delfinës na pasqyron në përgjithësi mënyrën e ndërtimit të familjeve çifligare në fillim të shekullit kaluar dhe rolin e grave. Ajo nuk ka pranuar kurrë, bile ka gjithmonë kundërshtuar traditën e këtyre famikje, që donin gruan dhe e shikonin ngaherë në plan të dytë dhe të detyruar të pranonte fejesa të kombinuara me pinjollë të famikjeve të kamura, me qëllim që të mbronin pronën e vet. Murgëria që një zgjedhje që ajo bëri edhe si shenjë kundërshtimi ndaj modeleve familjare, është gjithashtu edhe një dëshmi e mëtejshme të një karakteri që del jashtë skemave: në qoftë se fillimisht ajo pranon urdhërin fetar me të gjitha rregullat, më vonë largohet nga ajo që është figura tradicionale e murgeshës së krishtere për t’u bërë grua më e vëmendshme ndaj zotimit politik-shoqëror, por edhe ndaj një fryme shpirtërore që tejkalon kufijtë e krishtërimin.

[Përktheu G. Capparelli - Malcori]

Sig. Roberto Franco

4.6.1 Një letër e M. Delfinës

Gëzuar Krishtlindjet 2009

Gëzuar festat 2010

Shumë e shtrenjta Maria Grazia Galimberi,

me rastin e Krishtlindjeve që po afrohen, më të vërtetë të shkruaj me zemrën plot dashuri. Kam kërkuar të të merrja në telefon, por e di shumë mirë sa e angazhuar je me ato botime të bukura që pastaj shohin dritën plot gjëra të mrekullueshme që tregon, dhe jam plotësisht e bindur se je gjithmonë e zënë. Unë, nga ana ime, jetoj këtu, në fshatin e vogël të lindjes sime, pa u ligështuar aspak për sëmundjen që më shtrëngon.

Çdo gjë është dhuratë Hyjnore, por edhe fitore e përditshme të fesë. Kur sëmundja bëhet edhe kërkesë, Perëndia e Jetës shfaqet heshtazi që të heqë hijet që errësojnë njeriun dhe të gjitha qeniet njerëzore.

Vuajtja, Golgothë Misterioze, duhet ta kemi ngaherë pranë që të na kallëzojë shumë gjëra e të na bëjë dritë.

Kam zbuluar fjalën e pandërprerë të teologut Leonardo Boff, kur thotë: “Të falem o Mari, femërore është Fryma e Shenjtë”. Maria Nënë pllenon edhe kur na lind për qiellin në atë Gjithësi tërë paqe e amshueshme. Heshtja e Nënës së Dhembjeve rrëzë Kryqit, ndërsa i Biri i sfilur ulërit: “O Atë në duart e tua po e dorëzohj shpirtin tim”; është kjo një «pjellje e dytë».

Këtë unë e kam jetuar në qendrën onkologjike të *Germanetos* në Katanxaro. E shtrirë, një natë, nën kemioterapisë, dëgjoja ulërimën e një të sëmurë, që po jetonte ditët e fundit, dhe që thoshte: “Jezui im, mjaft”.

Të nesërmen, me lejën e doktoreshës, vizitova dy të sëmurë të rëndë, vetëm njëri prej tyre lutej. Unë si grua, atëherë, mendoja Marinë rrëzë Kryqit, dhe desha të ndieja , brenda meje, ato dhembjet e pjelljes së thjeshtë, ashtu si kur Ajo lindi Jezuin për Gjithësinë Hyjnore. Pak më vonë, nxura për vdekjen e tyre, dhe të dy i ndiej pranë që nga lart, atje ku, mbi ne, qenie njerëzore ende të gjalla, ecja s’ka të sosur.

Po mendoj testamentin tim biologjik: “Të jetuarit dhe vdekja në lirinë e çështjes sime fundore”. Këtu Shpirti familjar do të jetë me fatin e vet. Ai dhe vdekja duhet të takohen si dy miq, asnjëherë të përjashtuar nga vetëvendosja e tyre. Jeta dhe vdekja lipset të takohen dhembshurisht. Jeta është Jetë kur mbështetet në MARRËDHËNIE. Do të jem vetëm, e vetme, në qofte se kishat e gjitha bëhen të vetmet “PRONARE” e Shpëtimit të SHPIRTIT të krishterë.

Patjetër, trupi është më i rëndësishëm, nëse mendoj Jezuin Fëmijë që vjen me zemrën e tij prej mishi që rreh ashtu si rrehin zemrat e njerëzve të gjithë, e zemrën e Maries kur i moçmi Simeon i thotë “Një shpatë do të të tejshpojë zemrën”. Zemra jonë është gjithçka nëse me ndërgjegje, plot dituri, bën arsyen njerëzore të ngjashme me Engjëllin. Shpirti i së keqës nuk duhet të mbisundojë. Disa realitete njerëzore janë Gjallë pikërisht për t’u bashkuar e për të gjallëruar shterpësinë e botës. Lipset të ecim, dhe të shpresojmë bashkërisht... Ja, ky është urimi im për Krishtlindjet 2009 dhe për të gjitha festat 2010.

Urime Luixhit si edhe bashkësisë së kishës së vogël pranë Limanit në kantierin detar të Viareggio-s.

[Përktheu G. Capparelli - Malcori]

Maria Delfina.

4.6.2 Nga një letër e Maria Delfinës – shkurt 2008

Të shtrenjta të Voglat Motra tiranëse,

për shkak të sëmundjes, kur nis të shkruaj nuk di si e ku do të përfundoj, gjithsesi do të përpiqem të ju shkruaj. Të gjithë mundohen të më shërojnë... Takime të reja më presin, pavarësisht se unë jam ende e brishtë dhe e pafuqishme. Sëmundja ime më tregoi shumë gjëra, gjëra që i përkasin shpirtbardhësisë laike.

Doktor Venuta, mjek në qytetin e Napoli-t, i cili deshi krijimin e qendrës onkologjike këtu në Katanaxaro (ku unë kam qenë e operuar), dhe përgatiti një grup nxënësish që ushtrojnë terapinë e empatisë. Këta nxënës nuk njohin fryma shpirtërore të ndryshme, por kuptojnë njerëzimin dhe ushtrojnë terapinë e empatisë që sot, më se dje, është e nevojshme. Këta nxënës i kam në zemër, dhe është për mua një kënaqësi e madhe të bisedoj me ta. Çdo njeri është një yll që ndriçon nëse jeton bukurinë e jetës, e cila mësohet në shkollën e përjetshme të hijeshisë (estetikës). Takimi zemër me zemër, kjo është empatia. Arsyetimi i urtë dhe i matur na largon nga të gjithë, kurse unë ndihem zemër me zemër me të gjithë.

[Përktheu G. Capparelli - Malcori]

Juaja, Maria Delfina.

4.6.3 Disa dëshmi

Nga i nipi Pietro

Emta Maria ka qenë për ne një pikë referimi shumë i rëndësishëm: na ka mësuar të shikojmë jetën me sytë e zemrës e jo vetëm me ata të logjikës, na nguliti shijën e thjeshtësisë dhe na vërtetoi se thjeshtësia është luksi më i madh që mund t'i lejojmë vetes. Na mësoi, gjithashtu, që një gëzim i vogël, që ndajmë me të tjerët, bëhet një gëzim i madh. Na nxiti të luftojmë gjithmonë padrejtësinë, por “pa humbur butësinë”. Na tregoi, deri në fund të jetës së saj, që është më mirë të tallesh pak me hallet e vet, t'i minimizosh, duke menduar me hare pafundësinë që na mbështjell, dhe që përballë asaj na s'jemi veçse disa shkurtabiqë veshur me rroba vigani. Ajo, duke menduar vdekjen, thoshte se e priste me qetësi, përfytyronte se matanë ishte duke e pritur një “festë e hareshme të Gjithësisë”. Kurse ne e përfytyrojmë ndërsa hedh *tarantellën* (një lloj valle) arbëreshe të cilën e kishte në zemër, ashtu siç kishte në zemër të gjithë ata Viganët e Mendimit që kanë frymëzuar jetën e saj. Dhe, nëse kemi zakon të mendojmë se kur vdes një i afërm merr me vete një pjesë së jetës sonë, për ne nuk ka ndodhur kështu; që kur ajo është larguar prej nesh, ne e ndiejmë ende thellësisht të rrënjëzuar në veprimet si edhe në mendimet tona. Dhe, këtë fakt e dëshmon Flamuri i Paqes, simboli që ajo ka dashur mbi të gjithë, i cili valon në ballkonin e shtëpisë sonë.

[Përktheu G. Capparelli - Malcori]

Don Mario Signorelli – prift-punëtor

Të Enjten e Madhe u bë varrimi i Delfinës, mikësja jonë e shtrenjtë, që gjatë këtyre viteve na ka qenë pranë në takimet kombëtare dhe na ka ndjekur. Mund të themi që ajo ka qenë për ne një engjël i rojës, e dhënë pas priftërinjve punëtorë. Tash tre vjet, kam qenë në shtëpinë e saj dhe pashë ku jetonte, në Firmozë, një katund i qepur mbi malet e Silës, me prejardhje arbëreshe. U mahnita duke parë dhomën e saj, që ajo quante “vendi i vetëmisë sime”: krejt e veshur me fotografi dhe me shkresa. Fotografi të njerëzve të shquar që kishte takuar dhe që në të kishin lënë mbresa të forta, qoftë me shkrimet e tyre qoftë me sjelljet e tyre. Donte të imitonte Thomas Mertoni, i cili kishte një dhomë të tillë në abacinë ku jetonte. Këta njerëz i quante “shenjtërit pajtues”. Shumë prej nesh, priftërinj punëtorë, ndodheshin sipër atyre mureve. Në thjeshtësinë e saj ajo dinte të thoshte gjëra të thella. Këta tre vjet e fundit kanë qenë për të një pesim, por ka pranuar me denjësi të madhe sëmundjen. Bile në të ka zbuluar disa thesare, sidomos në t’u përkulur mbi ata që vuanin të njëjtën sëmundje. Nga letrat e saj depërton shpirti i saj i thjeshtë dhe i pasur me disa mendime që janë shumë pranë mistikës, me një vullnet të madh për të luftuar, dhe një thirrje të ngutshme neve, priftërinj punëtorë, që të mos dorëzohemi.

[Përktheu G. Capparelli - Malcori]

5

KOSTUMI

5.1 HYRJE

Në lashtësi sundimet e huaja dhe popujt që u kanë alternuar në Mesdhe, kanë kushtëzuar stilet e veshje, dekoratavet, ngjyra, , tekstile dhe bizhuteri.

Nga baskimi e modielevet e motit dhe traditat lokal kanë duke rezultuar format origjinale e kostumesh e aostumit tipik dhe tradargjendicionale . Kur fjasmi kostumesh dhe ari, fjasmi modielevet e veshje etnike dhe argjendarsë popullore e zhvilluar në mes Arbëreshvet së Italisë në vashdimin e ndryshimit dhe evolucion deri me sot. I veshur ka vajza të qeshura , kostumi krio ‘ përshtypjen të vërtet e mahnitshme të prallë e vjetër, zbatuar me modhe të këndshme në kohën tonë me një xheloz traditë plot kuptime njerëzor⁶. I Bënur me pëlhura të pasur, me satene , mëndafshe natyrore me ngjyra gjallë qëndisur dhe petëzuar me ar dhe arggjend, zbukuruar me gjend, zbukuruar me gallun dhe laces, është konsideruar njeri ndër më të bukuit ndë koleksionet kombëtare për shumëllojshmë e saj dhe për format lindore e për repton madhështin bizantine.sot nuk janë më,qindron ne një vet për përdorin festive e disa gra të moshura dhe për tubimet folklorike , solemnitete lokal.

Më parë kostumi, duke qënë një pjesë integrale e jetës e përditshme nuk ai ngjallur asnjë kuriozitet. Sot , u ndruanë motrat e të humbur gjithë të veshurat e vjetra, janë zbuluar forma të ndryshme e të veshura të zonjave pjaka. Braktisja graduale e kostumit është për të atribuohet më shumë për të ndruarat ejetës dhe për living e klasavet shoqërore⁷ sii dhe intensifikimin e tregësis biznes dhe kulturorë me të ndryshme realitet, në fakt të lehtësuat ka media ,që rezultoj një ngurrimit asaj që është i vjetër Për këtë motiv kostumi është për me konsideruar një tradit e çëmuar e atravet tanë e shptuar në mot. Qe vet para luftës së dytë që është i lënë mënjanë, për kostoja e saj të lartë dhe për mungesa e tij e praktike.

Edhe sot është zakonë të veshjin grat pjaka kur vdesjin me kostumin e festë e madhe ; disa herë ndajin kostumin në shumë pjesë me gjirit. Pak janë familiet që e mbajë xheloz te shpia me petkrat, me sprënxin se thesare të tilla mund mbjetojin. Për historin kostumi arbëreshvet ka origjina e lashtë: më përpara se Katërqindi , veçiori dalluase nga migrimet e para e arbëreshvet në Itali. Zakona e tij është për t’u atribuire të ndryshme: kundër kohë e keqë , kuptimi i lidhur i mirësjeljes, ambicia social. Grat e martuara, për shembull pushtrojin disa pjesë të trupit për dal nga tjerat. Noshta

⁶ D. Belushi , “kostumi arbëresh...” ,Lidhja, i 1981, 4 pp 2-3

⁷ Nga tradita etnologjike kostumi ndron Në mot për motive të ndryshme.

motivet janë plotësues njerër me tjetrën në varësi të rajonevet. Edhe kultura bizantine ka pasur një rol nivelim tek të veshurat e popujet baltike, më përpara për shoqërinë e lartë pra edhe për popullin më shumë për ngrat që një herë ishin vet për shoqërinë e lartë: i kuqi, i gjelbri dhe i vjollcë. Një provim e evolucionit historik e të veshurave tradicionale të Shqipërisë, lejon një rindërtim kronologjik e pjesëve e kostumit. Ndikimet kultural kanë lënë një gjurmë në kostumet e cila na lejon⁸ të dimi kronologjinë dhe format e kostumit nga shekulli XV. Studimi e formave të sotme ka një pjesë të madhe. Kostumet tradicionale, që shëbyer për dalojin njerëz për vende dhe klasa, janë sot vet përmegjetur në disa vende, ku modelet e vjetra me forma të veçanta mbijetojnë në forma më afër nga të cilat rrjedhojnë. Për të kuptimi më mirë si ndryshojnë kostumi e traditës në mot, kem konsiderimi karakterin historik e kostumevet, lulëzimi dhe evolucionin e tyre në pjesët e ndryshme dhe të ndruarave në mot elementeve të vjetra me të ri. Motivet e ndryshimeve dhe evolucionit e modeleve duhet dëshironte në vendet dhe në të vendosurit të fshatrave arbëresh, tregjet e mëdha, përhapjen e modës e qendrave urbane, kreditë, vendet ma më shumë zhvillimi produktiv. Në këtë skenar kanë pasur një rol veçante afërsia e disa tipe kostumesh dhe unifikimi e disa elemente të rëndësishme. Kostumet e festës së arbëreshve vendosur në lakën e lumit Krati janë uniformat si edhe kostumet e pre Silës dhe atire në vendet e Sibarit. Një ofarë është e vërtetë: kur arbëreshët u vendosin nuk kishin gjithë një të veshur. “Në Komunitete të arbëreshve të Italisë, fillimisht ishin përfaqësuar gjithë kostumet e Shqipërisë⁹ o më të shumtë pse grupet e migrimeve qënë disa në mot dhe nga vende të ndryshme të Shqipërisë. Ndryshimet duhen qënë nga faktore subjektive si të ndruarit e përdorimit në shpirt e disa elementeve e të veshjes që suallë afërimin me veshjet të ndryshme vende; kjo spjegon modelet të ngjashme e vendit. Kostumi ka pasur ndryshime për motive socioekonomike. Si gjuha, dhe riti fetare, kostumi i traditës ka pasur një rol social i konsiderueshëm ture mbajtur në mot një karakteristike të madhe etnike.” Kjo thekson konsiderimin i jashtëzakonshëm të gruas në mes arbëreshve: stolitur, hijerëndë ture centralizuar jetin fetare dhe civile e popullit. Të veshurit popullor arbëresh nuk ka pasur ndikime nga modelet hijerëndë. Kjo kristalizim është i dashur nga periudha e infiltrimit dhe izolimit që ka qënë i gjatë shumë i gjatë dhe patë si rezultat përrashtimin nga pjesëmarrje jetoj e jetës sociale, ekonomike e civil. Dhe Kostumi ka qindruar i palëvizshëm dhe i lidhur nga tradita. Klasa e mesme e pasur u ka konsoliduar prej varshme lokale të pasur ture pranuar elemente të ri nën presionin e termat ekonomike të ndryshme¹⁰.

Konfeksioni i kostumit sugjeron se kostumi i gravet u ka lënë me baza indigjene, të anketuarit për nevojat lokale dhe për klimën dhe ka moda e importuar nga migrantet. Është i dukshëm zakona

⁸ I. Elmo, *Ar dhe kostume arbëresh*, vol. II, Ed. il Coscile-

⁹ A. Belushi, *Argalia, Aiello, 1977*

¹⁰ A. Belushi, *Argalia, Aiello, 1977, p134*

e kostumit e traditës i ndryshëm ka tjerat kostume indigjene si rezistim kultural për mrojtjen e traditave. Prania e disa elemente që ngë patin bashkime ose mbi posicionim dimostrojnë autencitetin e kostumit e sotme. Ture analizuar materiali ikonografik ,duket se modelet më të shumta, e kostumit e festës , pjetë me ar me gallon për flaps ,me qikë të gjera o të ngushta në cohë. Ai me zakonë e përditëshme është pakë i raprezentuar . Po thuhet se ture përmirsuar kondicionat ekonomike e klasave mpopulore dhe kostumi tyre copjoi atën e klasave të pasura ture adoptuar modelet e festave. Kostumi i traditës arbëresh është shprehimi e disa fakore. Nryshimet ka qënë në mot të gjatë dhe kanë përfshirë jo vet individual po gjithë baskinë. . Si rezultat klasat të pasura ka lënë të veshurin e kostumit së traditës që emuartin klasat e pa pasura¹¹. kjo tezë mund jet e vërtet pse kostumet e festës të qepur në ‘700 dhe ‘800, nuk gjëjin përgjithë në kostumet e sotme e arbëreshvet. Mund thomi se kostumi aktual është ng’është ai i klasave të pasura po ai i klasave pa pasura që u ka pasuruar me të shtuara e elementeve. Ture imituar klasën privilegjuar.

5.2 KOSTUMI I FESTËS

Kostumi që kaë veshur skuar dhjetë vjet nga sot , ish elementi që më bini në sy bashk me ritin religjioz dhe me gjuhën e popullit arbëresh. Kostumet arbëresh kanë pasur gjithmonë një atracion për të huajt, për etnografin dhe për artistët,. Sot edhe se jan më pakë kostumet arbëresh vazhdoj edhe shkronjat të mëdha, televizionin dhe dijetaret. Ungër dhe Firmozë e Fermë mburojin njerin ndë kostumet e festës më i bukur ,mrekuluesëm, princëror së Arberis i bënur me pëlhura dhe qëndisje orientali dhe argjendi.. e Veshurja e ktij kostumi do shumë mot , aq sa thuhet “është e vë stolit.” për me thënë një që byar shumë mot të veshet.

E para pjesë që veshet është linja, një këmishë e gjatë me një neckline e madhe . linja ishe e argalisum më shpi mepambuk të bardh në argali. Lì pjetit ish vënur një lidhse e kollarisur dhe e shutartur më diell. Mbi linjën veshet “mecaporti “ një parapjet i qëndisur me dorë i fiksuar me karficë tek linja, dy sutanina mbumbaku (njera e ngyar e jetra e bardhë me busë e qëndisur me dorë) , kamizolla një cohë e gjatë me folds të ndëndura dhe në buzë e piproshëm një gallon të qëndisur ari ose argjendi i gjerë 15 ose 18 centimetra mbajtur nga aski të gjelbër.. Kamizolla mund jetë aqë ngyrash , e kuqe, fuksia ose vjolicë (kjo e fundit më e lashtë) e qëndisun në rrip me filigrë argjendi. Mbi asaj është veshur njetër cohë e mbjedhur përpara, e qepur prapa dhe e gënjyer mbi krahun e dhjiathët si tifoz.. mbi krafvet është veshur xhipuni . Xhipuni është pjesa e së veshjesë më i konsiderueshëm i bënur në pëlhurë petëzuar blu, i qëndisur me dorë me filigrë ari .. mbi krahëvet veshet një shami sirmje i ngyer ,lidhur përpesh lidhëses për dukjen e qëndisurit. Veshen edhe çorape të bardha, *kalluciet*, të bënur me fije perlat me hekuret me motive “sepentina”, këpucët më

¹¹ F. Braudel, *Shpia , të veshurit dhe moda në “ le structure del quotidiano”*, Torino, Einaudi,1982

gjimës takë të veshura me pëlhurën e njëjte të xhipunit. Një tull e bardhë, plotëson kostumin , i veshur në martesme. Një shirit kadife e zezë ku është vëtur një birllok i artë , shumë fijë ari në llinjë dhe riqint plotësojin gjithësej. Gruaja e maruar veshën shallët të kuq “ pani”. Është për me piejtur si mund veshjin një kostum kështu bujar mërgimtarë që iktin nga Shqipëria. Kostumi i gravet hyri në traditën e Arbëresvet , dhe ronë si gjëje që është me xhelosi i vëluar ka familjat që e kanë ruajtur në mot¹². Ture shkuar moti kostumi i traditës arbëresh është më i rrallë dhe vëlen më shumë. Në vitrat gjashtëdhjetë kur stipendi i mesëm ish 1.200 Lira, disa kostume të Ungrës kanë qënë të bjejtur për një gymsë miliuni. Në istorin e baskivet arëreshe kostumi i gravet ka pasur një roll të rëndësishëm aq sa gjuha e riti religjosë.. ai i Ungës ka qënë shembul për shumë ngjarie.. Në 1860 Ungra ka dhënë një pjesë të madhe në Rilindjen për bashkimi së Italis. . Pesëqindëve vulnetarë qnga Ungra që kanë marr pjesë , grat kanë qepur një flamur tek cila buzat dhe kriqja ishin bënë me gallon argjendi të kostumevet arbëresh së gravet¹³.kjo kujtim i çmuar është i ruajtur në Muzen e Rëlidjes Damis , shpia e gjeneralit Dhumink Damis i mijvet e Garibaldit. Për luftë e rëlidjës muartënpjesë dhe grat arbëreshvet. Gjithë Ungër njohjin istorin e Maries Kuçi që kish një sendiment liriye të lartë kundër Borbonravet. Ajo mbëjdh komplotistrat tek shpia e saj. Kur Policia hini tek shpia e saj ajo fshehni komplotistrat ndënë cohën e saj njerëm kur loku u bë mbalizu.Latitanti ish vet Gjenerali Damis. Ai iku për pjesë e ksaj grua që preu dorën ture ngarë shpatën e gjendrmit. Në 1887 Ku Regji Umberti I me të shoqen Margerit edh në Korilan , ture gjegjur të falën e Sinkut së Ungrës ish rethuar nga gra tëveshura arbëresh. Shumë janë fotografit me modelen Sefanie e veshur arbëresh që gjuajtin jetë. Në Parigi është vjuar në Muzen e njeriut një kostum arbëresh së Ungrës. Në vitrat '60 modha u ispirua nga kostumet regionale edhe arbëresh për krecionet e rea.Robaqepës francize kanë qatur se kostumi arbëresh I jashtëzakonshëm për shkëlqimin bizantin the apektinoriental. Kostumi I Ungrës , kostumi I regjinës. Kostumi I buravet u buar në 1880 dhe në1900 për motive të ndyshme . Ungër kujtonet shakpa e burravet “qirivuni” stolisur me kasete me të ndrishëm e ngyra. Nga vitrat '60 burrat muartën hua kostumin e burrave shqiptar. Kostumi i gravetvete ture humbur në vitrat për motive të ndryshëme.

5.3 KOSTUMI I KUSHQIS DHE I MARTESMES

Si një sendë fjet për atë vet dhe Kostumi fjet jo vet për njeri , po edhe për bashkin nga pjesa ekonomike social dhe e maruar o pa martuar. Me ngyra dhe me qindiset ai fjet dhe thot për klasën , për gruan ndë e martuar o pa martuar. Në ditën e martesmes , në festat dhe në martesma, grua veshni Kostumin martesor . Përbënjet e të veshies janë shkruar në pajtim martesmje dhe gjithë

¹² “ Është e vë stoljit”! Stolji kostum arbëresh, është veshin kostumin.

¹³ Ngyrat janë elemente soqëror të rëndësishëm pse shërbejnë për dallojën klasët dhe është symbol.

petkra që familia e gruas jipni për palë. Gjithmon kuredh, mobilije dhe turres bask me” kostumin së martesmes” dhe art.

5.3.1 KUSHQIA

Një herë, ditën e martesmes , dhëndri dhe burrat e grat gjiri vejin ka shpia e nuses ture qëllur rigele nuses , “art” filë dhe spingulla të arta. Dita e martesmes ish dhe është për njerit një kaziunë e madhe për gjithë. E dhënura e rigelevet është për gjithë e lljdhura në gjiri me të huaj¹⁴. Nusja, kur dhëndri ndaloni në ship bëni ndryshe gjëra sikur ng’i perkujdesni. Kur dhëndri ish I mbjedhur mirë bënej një pajtim e nderit, dhe me një të ruajtur nuses e dhëndrit mbyllënj, dhe, këndojën një kënkë dhe luajin po nusja rini ture bënë gjë. Dhëndri bëne bini unaza në magjet. Nusja e mirë dhe gjithë I batirjin duart e prit të puthurat e njerivet. Me këtë festë lidhej një nënjth I pazgjidhur , gjithë katundi di se u bë kushqia¹⁵. Dhëndri me shokët këndon për nusen nga mbrëma. Edhe sot natën e martesmes dhëndri këndon një kënkë nuses ture rar karamunxat dhe arganetin.

5.3.2 L1 MARTESMA

“Delj dielli ditën e martesmes . Një shërtim stringon sëmërën e nuses . Ajo thot vet vet : drita e diellit e ri nuk më ngasjën më ndën ksaj shpi , hënza që argjendoj ëndrat e mia merr virgjreshën time, ruanj zjarin në policët dhe kujtonj se ai kje arsya e dashuris : ruan argalin që argalisin pëlhurën dhe priar sytë ture qarë , ruan t’jmën e helmuar si e më shumë se ajo dhe baskë qajin dhe kuptohen .Për dhëndrin edhe hera e të zgjuarit e hares që sillet bashkë me nusen që i tha po dhe muar unazën e tij , gjeji shërtimet dhe e dashuroj për së largu. Me pënxiare të ndryshme njera mbjedh kujtimet jetri sgjiron krahët.

Frangjisk Tajani

Ditën e martesmes gruaja ish thënur nga gjirit të veshni Kostumin e art, ture ndar lesht për veshjen e kesës dhe ture pustrua kryet me tullën, pse ish edhe nuse.. krehtarja I lani lesht me ver , për dhën krism mendjes si mëmë familje.

Dhëndri dhe gjirit e tij vejin njeri arisu tjetrit ka nusja për të marr nusen te qelinj tek shpia e t’jatit dhe tek qisha. Ture ecur grat këndoj kënkë nuses po burat shtien tures.

Pirpara shpis së nuses prisjën nusen e cila mbaroni të veshurit ture vënë kezën , këtë herë jo një e varur po një me zogun për me thënë se ishte gati për të bjer vergjreshën. Kur kumbanjamendi

¹⁴ “ Veshja e regjinës” Kostumi I arbëresvet së Frmozës , Ungrës dhe Fermës, Alfred Frega.

¹⁵ Ital Elmi , E. Kruta, “ ar dhe kostumet arbëresh” Koshile , Kastrovfilë

dhëndrit hinë në ship, nusja ngë bëni më gjë se të qani për mos të dukej sfaçat . Pra ishte e rethuar me një hjetull e kuqe që dojt t'I thoni të ngrëhejt të vej më qishë.

Dhëndri vënej ka e dhjathta e saj për me thënë kush kumandon mbi gruan dhe për të ketë krahun e dhjathët lirë peë difnjonj ruan. Për gjithë martesmen ai nuk nxjar shakën si kamundi mbi gruan¹⁶. Martesa ish dhe është shumë e bukurë: Zoti bënë tre heë kriq në kryen e nuse dhe dhëndrit pra ijep një qiri për njëve të bardhë dhe një e mban ai nër duar për me thënë se dritëson jetën e tyre. Mbi autar bashkë me dhafënën është një qelq dhe buka e vera , dy kuror me lule (e bënur ka gjirit dhe ka shokët) dy unaza të arta . pra të vënë unazat dhe kurortë me lule , kumbart,ture zënë ka e dhjathëta me duart kriq për tre herë ture vjen me thënë se ljidhen për gjithëmonë, pra zoti vë kriq gjishtë e vogëla e të dive për besën njish. mbaruar martesmën, kumbanjamenti prire më ship ture kënduar kënkë hareje. Perpara shpis e jëma dhëndrit me shami ndër duar rrethon nusen ture thënë shtringom.ture shkuar moti disatradita kanë ndruar.

Vajzat e sekullit XX kishin pak kaziuna të diljin , keto ishin kur vejin ka kroj , kur vejin me qish ose kur veji ka murgjeshat ku xëjin të qindisjin . Po kaziuna më e mirë ish Karnivali . Shumë herë Diali veni ndën balkunit e nuses dhe këndoni një kënkë po disa herë mirngrah një vald me ujë. Edhe se vajza e diali duheshin e lurtmja fjalë ish e t'jati e saj. Nodhe ai doni bënej kushqia dhe pra martesa. T'ënjten më parë se martesa familia e dhëndrit dirgoni në shpin e nuses një kanistir me stolji e nuses. Grat që qeljin kanistrin kishtë shkojin udhe udhë që ditën e martesmes bëni dhëndri. Ato kishin një të dhënur turesësh i cili ish më i lart sa më të mirë ishin rigelet. Të dialën zëni riti e së veshures së nuses dhe të krehurit. Ish njëburonje e gjatë ,edhe sot ku një bierë mot të veshet thuhet se është e vë stolit, për me thënë se është veshin kostumin arbëresh. Kur nusja ish gati dirgoni ëmbëljsin e martesmes, *mustacualin*, ka shpia e dhëndrit. Kumbanjamenti dhëndrit kështu mund nisejt të vej ka shpia e nuses ture ecur udhë të ndryshëme ka ajo e matesmes. Përpara qishës dhëndri prit nusen . Hifejt më qish ku kish pjesë dëtyra si e thot Tajani. Dhë në motra më afër neve e jëma prit nusen dhe dhëndrin dhe i rrethoni me hjetul. Pra zëni festa me verën më të mirë, ruajtur pir kaziunin dhe ëmbësit bënur më shpi. Javin dhopu martesmes dhëndri e nusja e shkoj me familijen dhe me shokët. Nusja njer veshjen e martesmes zëni një jetë punje ture punuar në dherat dhe në argali në shpi.

5.4 KOSTUMI I PËRDITSHME.

Sot kostumi i përditëshëm është i veshur nga pak gra pjaka arbëreshe pse të lidhura me traditën dhe jo për praktikimin. Për këtë sen, aq kjo veshje sa ajo e festës nuk janë të lehtë në veshjen ose në të qeljen. Për të paën, janë dy sutanina të mbumbaku, një e bardhë dhe një me ngyra

¹⁶ V. Gernepe , *Ritet e së shkonjes,torin,Boringhieri,1981*

gjatë njera ndër këmbë. Kjo e lurtmja është e qepur sa të mbjidhet për poshtë dhe është e haptë sipër për një të veshje më spejtë. Pra kemi linjën, e bënë me pëlhurë liu të bardhë, me mëngë të gjera dhe ehapur në krye me një të thell hapje si “V” edhe këtuqjemi mezaportin parapjetën e qindisur me dorë dhe i mbajtur me dy spingulla mbi linjës i përdoruar me Kostumin e festës. Mbi krahvet, xhipuni razi i zezë i qindisur me një hjetull të bardhë. Ko stumi i për ditëshëm edhe se i gjetë tjera forma, ndron për pëlhurët pa dukje. Bashkë dy kostumet kanë dy kamizollat. Njera e leshtë dhe e zezë me lule të vogëla të bardha e dyta e kuqe me qikë dhe buzën gjelbër. Një shami i i kuq i qindisur me lule mban gjin. Një pan i ku vet për grat e martuara.

5.5 KOSTUMI I LIPIT

Hea më pjotë me simbulë, veç kushqia, martesma është vdekja e një gjiriu. Në këtë pjesë kostumi që i mbjidhë gjithë është ai i festës e festës së fundit ku grat veshen si ng’u veshin ne një herë, “përciljin vukunin dhe i jipjin të fala me nyra te kostumit të vdekurin”¹⁷. Kostumi i lipit ish lidhur nga një traditë e gjatë e ikura i bashkëshortit, gruaja për me kumbanjartur të vdekurën në varr, veshni kostumin të përditëshëm më të mirë me dy cohat me xhipunin dhe shamin e kuqe në gjin ngjar të zi. Ljinjës , gjithëmonë e bardhë nxirrej thekja. Pushtronshin me një shalet të zezë dhe një shami i zi. Kjo veshje ish siell për gjithë jetën e tyre dhe kostumin e festës vënej në sduqë. I qindroni të bijvet edhe se zakona ishte të veshjin të vdekurën me kostumin e festës. Ku vdisjin ndryshe gjiri ose pjesë families ishin lipra të ndryshëm për gradh gjaku me të vdekurin. Ndodhe vdis një bir, gruaja veshni kostumin e përditëshëm, nxini qindismet e bardhë e mezaportit dhe pushtroni kokën me një shami i zi. Vet ndodhe martonej njetër bir mund veshni kostumin e festës dhe ditët afërm, kostumin e përditëshëm. Ndodhe vdekja ish ndryshe pjesë së families, lipaish e ndryshëm. Sinjali ish shamia e zezë në kokë. Në pirciunat vdekuresh, kostumii guasë arbëreshe ishte ai i përditëshëm me të shtuarin e një cohë gjelbër me buzëari që mbjidhej për rpara dhe qepej prapa si coha. Vec ka ajo nuk mbanej në krahut e dhjathëy po lënej lishuar prapa. Në kokë qelej pani i kuq dhe përposhë ndodhe lipa ish e rrënd dhe shamin e zezë. Krehja e gruasë nvdekje është me leshtë e ljishuar , ndajtur më gymse për me bënë hjetë mbjedhur në krye. Në fund , kostumi nuk ka art, podisa sende me të cillat grat mbajin disa pjesë së veshjes, Vec jan unasa e matesmes, riqintë dhe fili me fotografinë e të birit o të shoqit të vdekur. Aspekti i rrëndë dhe modern është se grat arbëreshe mbjin lipin e rrëndë vet për të shoqin. Ture bënë varrimin, ndemos se nëItali zakonisht është I zezi, në arbëresht gjithëndshe në mesë skilqime ngyrash qnuk I gjënje ndryshe.

Dott.ssa Stratigò Alessandra

¹⁷ F Tjani *Istoria e Arbëresvet*, 1866

NGA PASLUFTËS DERI MË SOT

6.1 MIGRIMET

Migrimi ka lejuar përhapjen e specieve në kontinentet dhe kanë qenë një motor i fuqishëm i progresit. Në çdo përvojë e migracionit janë kushte të ndryshme në të cilat kanë ndodhur me kalimin e kohës, dhe format në të cilat ata kanë lindur. Protagonistët alternative të ndryshme - burra o gra, fshatarë apo njerëzit e qytetit, vetëm njerëzit apo familjet, dhe të gjithë janë disa faktorët shtytës dhe vendosje profesionale –Në tërheqjen e emigrantëve në zonat e synuara, modelet e migrimit ndjekur nga grupe të ndryshme emigrantët, ikur luftës dhe persekutimi, ose thjesht duke miseria-. Por megjithatë ata mund të përshkruajë tipare të përbashkëta: të njëjtë migrimit karakterin përvojë që është edhe e dhimbshme dhe e vështirë përvoja, por edhe një përvojë të çlirimit; lidhja në vendin e origjinës dhe mitit të kthimit në emigrantët e parë të gjeneratës (në kontrast me drejtimin brezit të dytë); reagimet e shoqërisë pritëse, të ndryshme, por me përsëritje sistematik të aspekteve të përbashkëta. Pas këtij prezantimi shpesh është e ndarë migrimin në periudha kohore, në mënyrë që të kuadrar lëvizjen përtej kufijve në kontekstet ekonomike dhe politike në të cilën ndodhin dhe me të cilat ata ndërveprojnë. Periudha e zhvillimit industrial dhe migrimit të madh dhe në periudhën ndërmjet dy luftërave botërore përtej analizës sonë, prandaj, në sërish historinë e migrimit nga periudha e rindërtimit të pasluftës. Pas rimëkëmbjen ekonomike Luftës së Dytë Botërore në botën perëndimore përcakton një rrjedhje të re migrator që degët jashtë në dy drejtime: rrugët transoqeanike dhe rrugët kontinentale. Ka nisje të shumta nga Evropa në destinacione transoqeanike, sidomos nga Italia dhe Gjermania, ku, për shkak të humbjes së luftës dhe në fytyrën e humbjeve të rënda ekonomike, duke u përpjekur për të dhënë një përgjigje të krizës shumë të mprehta sociale për shkak të papunësisë së shfrenuar. Italianët, me 623,000 emigrantë tyre, formuan kontigjentin më të madh, drejtuar kryesisht në vendet e Amerikës Latine (Argjentinë, Brazil, Uruguaj) të investuara nga një zgjerim të jashtëzakonshëm ekonomik që solli një rritje eksponenciale industriale. Zgjedhja e emigrantëve ra në këtë vend, sepse ata janë të lidhur edhe me ato të bëra në të kaluarën nga gjeneratat e vjetra të emigrantëve. Natyra e këtyre flukseve, duke kërkuar në shembullin e Argjentinës, është i përbërë nga emigrantë Evropës Jugore fermerët, artizanët dhe punëtorëve, dhe, vetëm pasi të pesëdhjetat, madje edhe tregtarët emigrantëve, punonjës dhe profesionistë. Emigracioni në Amerikën e Jugut është reduktuar në mënyrë të konsiderueshme në mes të pesëdhjetat, kur vendet e Amerikës së Jugut rifilluar rolin e tyre tradicional si eksportuesit e lëndëve të para dhe kur vuajtën përshpejtimin e krizës serioze

ekonomike dhe sociale që çoi në triumfin e populizmit në Argjentinë dhe Brazil, si dhe kryengritjet ushtarake të përsëritura. Në Evropë, migrimet kishte një intensitet të caktuar tashmë pas luftës për shkak të nevojës për të rindërtuar qytetin e shkatërruar nga bombardimet: vendet fitimtarë në disa raste janë përdorur në rindërtimin e Evropës të njëjtat të burgosurve; në disa të tjera ai drejtuar për kontributin masive të punës nga perandorive të tyre koloniale. Pavarësisht kontributit të rëndësishëm të këtyre njerëzve, vendet e luftës prekura nevojshme për të inkurajuar emigracionin nga edhe shtetet fqinje. Për këtë qëllim ata hynë në marrëveshje të shumta dypalëshe ndërmjet vendeve që edhe favorizuar ardhjen e emigrantëve kulturore të ngjashme dhe kështu asimilohen lehtë në strukturën sociale lokale. Me këto marrëveshje ndërqeveritare hap periudhën e ekonomike marrë-off. Midis 1950 dhe 1960 ka pasur një vrull të fortë të prodhimit dhe në një rënie të dukshme të papunësisë që përcaktojnë rishpërndarjen e konsumit dhe përmirësimin e përgjithshëm të standardeve të jetesës. Kjo ndihmoi për të marrë vendet e niveleve veri-qendrore të industrializimit në mënyrë të lartë që provuar të jetojnë deri në ato në Shtetet e Bashkuara, protagoniste e padiskutueshme e ekonomisë botërore. Fenomene të ndryshme kanë kontribuar në këtë rritje: stabilitetin monetar; industrializimi i stimuljve të ofruara nga politikat ekonomike kombëtare dhe të ndihmave ndërkombëtare; ndikimi pozitiv i lindjes së tregut ekonomik evropian. Këto elemente kanë aktivizuar në këto tregjet e punës për një punë që nuk ulen reagime brenda kufijve të tyre dhe pastaj u kthye me ato të vendeve të Mesdheut si Italia, të cilat nuk kishin ende një zhvillim të duhur ekonomik, apo ata u larguan për të realizuar në pabarazitë e thella territoriale. Marrë për të filluar këtë fazë karakterizohet nga kontributi pothuajse ekskluzive e emigrantëve jugore të zonës, mesdhetare dhe orientale në tregjet e punës të vendeve të Evropës veriore. Në homazhet kryesore emigracionit ishin parë nga italianët, dhe sidomos ato të rajoneve jugore të vendit. Si dhe në Francë, italianët u përcollin edhe në zonat veriore të minierave evropiane në bazë të marrëveshjeve të tjera bilaterale me Belgjika, Zvicra, Britania e Madhe dhe Çekosllovakisë. Vetëm në vitet shtatëdhjetë, nën shtytën e fenomeneve të brendshme që vunë në rrjedhat nisen nga Jugu në qytetet e mëdha të veri-perëndim të gadishullit trekëndësh industriale, italianët dha rekordin për paraqitjet në Francë dhe Gjermani për emigrantët e kombësive të tjera. Efekti kumulativ i lëvizjeve të shumë të lartë të popullsisë gjatë rrjedhës së më shumë se dhjetë vjet ka ndryshuar karakteristikat e emigracionit. Anullimi i qartë i trendit të politikave ndërkombëtare të migracionit do të shënojë vitet pas krizës së rëndë të naftës të viteve të shtatëdhjeta dhe të ndryshimeve të thella në gjeografi, përbërjen dhe trajektoret e lëvizjeve të popullsisë drejt Evropës. Me krizës së parë të naftës, në '74, do të fillojë nga periudha e nënshkrimit zyrtar të kufijve të emigrantëve që tani janë duke u inkurajuar, me pak sukses, për riatdhësimin. Në përgjithësi, ardhja e të huajve vazhdon përmes kanalit të ribashkimit familjar, kërkesave për azil ose thjesht të hyrjes së paligjshme. Reagimet e ashpra të vendeve

tradicionale pritëse ndryshuar profilin demografik dhe profesionale në botën e emigracionit. Disa vende furnizimin e lëndëve të para, në gjysmën e dytë të viteve të shtatëdhjeta, u bënë qendra të reja të tërheqëse për shumë vende të punës, eksport, të cilat vazhduan të shënojë ritme të larta të papunësisë edhe pas viteve të gjata të veri-qendrore imigracionit Evropës. trajektoret e reja të emigracionit ndjekur në përgjithësi një aks të ri: ai që udhëhoqi vendet e jugut për vendet e tjera të jugut trazirat e thella që e karakterizojnë botën skenarët ekonomike dhe politike të paraqitje e shkurtër e fundit të shekullit të njëzetë të bërë përshtypje një lëvizje kthese ndryshuar trajektoret migratore shtrirë dimensionet e tyre sasiore dhe thellësisht duke ndryshuar përbërjen e profesionale, etninë dhe fenë. Në botën fazë është miratuar protagonistët reja si në vendet e emigracionit në të dy kontinentit të vjetër dhe në tregjet e reja në zhvillim. Për të marrë një rol të fuqishëm attractant tani janë vendet e Evropës jugore (Itali, Spanjë, Portugali, Greqi). Në vendet e Evropës Jugore janë dëshmitarë të një plakje të gjerë të popullsisë së bashku me rritjen e permeabilitetit të kufijve të tyre mbi ato të mëparshme të vendeve qendrore dhe veriore, si dhe përhapjen e ekonomisë informale dhe tregun e zi të punës, jap përparësia e zonave veçanërisht të prirur për të përqafuar në rritje ardhje e punëtorëve të pakualifikuar dhe të paligjshme. Ata mbetën të dy rrjedhave të rëndësishme thjesht ekonomike dhe nga karakteristika shumë të ndryshme. Nga njëra anë, nuk janë ato lëvizje që lënë fushat evropiane vetëm për mungesën e mundësive për punësim, si kërkim për strehim më të mirë të buxhetit në vende të tjera evropiane apo gjetkë, ata janë kryesisht lëvizjet dallohen nga një shënuar dhe të destinuar për kualifikimin profesional të inkurajojë ikjen e vërtetë e trurit; nga ana tjetër ata janë të përfshihen flukset më të pakualifikuar, që vijnë nga Azia, i cili besohet të jetë e lidhur me shpërthimin e popullsisë, kronike mbi-popullsisë së zonave rurale dhe zhvillimit të ngadalshëm të sektorëve jo-bujqësore. Në dritën e këtij skenari, është në vend fillimi i një cikli të ri të emigracionit. Kjo ka rrënjët e saj në krizë të thellë ekonomike, kriza financiare, politike dhe sociale që prekin më shumë të njëjtat zona të Evropës Mesdhetare dhe se rreth njëzet vjet më parë u bë një vend me ardhjen e emigrantëve Jugut Botërore. Për të qenë më të prekura janë rajonet jugore të Italisë, Greqisë dhe Spanjës, të cilat janë ngushtë në vise: në territoret e një anë që bëhen ishuj zbarkimin e qindra e qindra refugjatë të mundshme politike duke ikur nga marrëveshjet gjeopolitike që janë investuar në jug të Botës dhe, nga ana tjetër, vendi i pabarazive të mëdha sociale dhe ekonomike të shumë vendasve. Në këtë moment krize të thellë e karakterizuar nga një papunësi konvergjence e vijave paralele, vendasit rizbulojnë punën deri para pak kohësh u largua për emigrantët. Në këtë kontekst rrit konkurrencën deficitare në tregun e punës me rritjen rrjedhimore në raste të konfliktit dhe racizmit. Bilanci i jetës së qetë është i shqetësuar nga një rishpërndarje të çekuilibruar të të ardhurave që krijon më të varfër të re në vendosjen e kombëtare. Kjo në kurriz të të rinjve, edhe në funksion të zgjatjen e moshës së pensionit, janë gjetur të gjithnjë e vështirë për të

gjetur një punë që premtion stabilitet dhe garanci për të drejtat: thjesht një të ardhme. Efekti i menjëhershëm është rënia e natalitetit në zinxhirin e përcakton plakjes së popullsisë. Kështu që një numër me të madh të moshuar se një numër të ri. Kjo situatë është sinonim me rënie në madhësinë e popullsisë që nga norma e vdekshmërisë së lartë dhe lindjes më të ulët. Ardhja e vazhdueshme e këtyre njerëzve, por askush nuk e pezulluar status të caktuar, ai e thyen pëlqimin e heshtur e mohimit / pranimit që deri pak kohë më parë mbretëronte në bashkëjetesën e ndërsjellë dhe shkëmbimin e hapësirave jetësore ndërmjet emigrantëve dhe vendasve. Masat institucionale dhe shoqërore janë të destabilizuar këtë mënyrë dhe të kushtëzuar, përplasja e kulturave të çon në indinjatë për një shtet që nuk kthehet në fytyrën e barrës tatimore të rënda edhe të sigurisë kundër terrorizmit islamik, pushtimi strehim, dhunës, abuzimit, në shkeljet. Kufizohet se sot ata duan për të përjashtuar nga procesi i punës emigrantëve globalizuar padëshiruar, për shkak se Evropa ka nevojë është punëtorëve të ulët të kualifikuar, por, kryesisht, truri dhe punëtorë të kualifikuar. Në vitet e fundit ka pasur një rritje të konsiderueshme në numrin e italianëve / dhe duke e lënë vendin drejtuar nga recesioni ekonomik dhe papunësia shumë të lartë të të rinjve. Ndër destinacionet e preferuara nga italianët në vitin 2014, Gjermania me 14,270 emigrantët; për të ndjekur nga Britania e Madhe, ku ata u zhvendos në 13,425 nga 11,092 emigrantët zgjedhje Zvicër, Francë dhe Argjentina nga 9020 në 7225. Shumica e qytetarëve italianë të regjistruar all'A.I.R.E.¹⁸ Ajo banon në Europë (53.9%), dhe Amerika (40.3%). Ky ndryshim trend është zbatuar kryesisht nga të rinjtë e arsimuar të cilët vetëm të niset në pritje të një jete më të mirë. Se emigrimi i rishikuar ka dallimin e të qenit as burra ose gra, pasi ato janë jo vetëm burrat, por edhe gratë në krahasim me ato të pesëdhjetë vjet më parë janë të arsimuar, me iniciativë dhe pa fëmijët në tërheqje. A janë gratë e karrierës apo ambicioze të ketë sukses në shkallë sociale, gratë me shumë çmime ose të drejta të pretendojnë dhe barazinë gjinore pa barabartë. Në kundërshtim me atë që ka ndodhur në të kaluarën, ata pretendojnë pozitën e tyre në botë: liria për të vendosur nëse për të ndërtuar fatin e tyre pa qenë të varur nga të tjerët. Nëse në të kaluarën gruaja ishte duke pritur për kthimin e burrit të saj duke u kujdesur për në shtëpi të saj, fëmijët dhe të punojnë në fushat e duke u bërë shtylla e familjes, tani një grua emigrant lë pas shpatullave të tij, dhe, në shumicën e rasteve, një pjesë kurrë për t'u kthyer. Në dritën e analizës sonë, ne mund të themi, me zë të lartë, se këto trende kanë prekur dhe ndikuar plotësisht realitetin Arbëreshë dhe, mbi të gjitha, gratë Arbëreshë. Hetimi deri më tani i excursus kryera pasqyron plotësisht migrimit dhe dinamikën demografike të të dy vendeve të Italisë jugore, si ato dell'Arberia. Për të konfirmuar këtë tezë janë të dhënat e paraqitura në tabelat që i kemi marrë nga

¹⁸ Akronim Regjistri I banorit italianë jashtë vendit në të janë të dhënat e përmbajtjes në ajo përmban të dhënat e qytetarëve italianë që jetojnë jashtë vendit për një periudhë më të gjatë se dymbëdhjetë muaj dhe janë të drejtuar nga autoritetet lokale, sipas të dhënave nga zyrat konsullore jashtë vendit. E shkuajtura në A.I.R.E është një detyrë e të drejtave të qytetarëve (neni 6 Ligji 470/1988) dhe është presuposti për të përdorur shërbimet e zyrave konsullore jashtë vendit dhe të drejtat e

zyrat e regjistrimit të komunave së Firmozës, së Ungrës dhe kam nënshkruar. Pavarësisht nga mungesa e plotësisë së të dhënave, nga periudha e dytë e pasluftës fshatrat filluan të humbin popullsinë në fytyrën e: vdekshmërisë vazhdimisht të lartë; një normë të ulët të lindjes; dhe një numër i konsiderueshëm i nisje. Nëse ne shikojmë me kujdes në tre tavolina të dhënave, e kuptojmë se periudha pesë-vjeçare të 2015 regjistroi numrin më të ulët të lindjeve dhe numrin më të madh të vdekjeve, ndryshimi i llogaritjes së të dhënave, le të mendojmë për një popullsi në rënie të vazhdueshme. Popullsia, përveç në rastin e komunës së Lungro, pak karakterizohen nga një prani më të madhe të grave. Një tjetër gjetje e rëndësishme është numri i madh i njerëzve të cilët vendosin të emigrojnë dhe se peshon me vendosmëri në uljen e popullsisë. Por të dhënat e vlerësuara për fat të keq na tregoni, nëse ajo nuk është në lidhje me emigrantët apo emigrantëve për të marrë reagime me trendin e kësaj emigracionit të ri më të, nëse jo të gjitha, grate.

Dott.ssa Giovanna Capparelli

6.2 SONDAZHET E STATISTIKAVE TË RRITJES POPULLSISË

TABELA 1: REGJISTRIMI I QYTETIT SË FIRMOZËS

RILEVAZIONI STATISTICHE DI INCREMENTO DEMOGRAFICO

CENSIMENTI NEL COMUNE DI ACQUAFORMOSA

Censimento	Popolazione iniziale			Numero nascite	Numero deceduti	Numero emigrati
	Maschile	Femminile	Totale			
2015	549	557	1106	5	21	10
2010	581	603	1184	8	23	2
2005	600	646	1246	5	18	1
2000	633	692	1325	5	23	---
1995	685	754	1439	15	9	14
1990	748	750	1498	19	17	---
1985	730	734	1464	22	17	---
1980	---	---	1618	27	15	---
1975	---	---	1605	33	21	2
1970	---	---	1525	14	20	8
1965	---	---	1748	31	10	15
1960	---	---	1796	26	12	2
1958	---	---	1789	36	18	8
1955	---	---	---	---	---	---
1950	---	---	---	---	---	---

Acquaformosa (CS), li - 9 FEB. 2016

Il responsabile dell'ufficio anagrafe
(Timbro e firma)

 IL FUNZIONARIO DELEGATO
 Ssa Paola Antonio DI TURI

TABELA 2: REGJISTRIMI I QYTETIT SË UNGRËS

RILEVAZIONI STATISTICHE DI INCREMENTO
DEMOGRAFICO

COMUNE DI RIFERIMENTO _____

LUNGRÒ

Censimento	Popolazione		Totale	Numero nascite	Numero deceduti	Numero emigrati
	Maschile	Femminile				
2015	1297	1295	2592	8	34	41
2010	1403	1409	2812	27	45	40
2005			2966	9	39	37
2000			3120	19	41	42
1995			3202	25	33	32
1990			3238	46	37	57
1985			3264	35	41	82
1980			3156	51	33	119
1975			3128	47	43	92
1970			3579	43	36	161
1965	1905	1990	3895	57	30	132
1960	2371	2386	4757	87	37	123
1955			4842	115	49	81
1950			4681	112	56	115

DATA: 10/03/2016

L'UFFICIALE D'ANAGRAFE
L'Ufficiale d'anagrafe
Giuseppe Da Paola

(Handwritten signature of Giuseppe Da Paola)

TABELA 3: REGJISTRIMI I QYTETIT SË FERMËS

RILEVAZIONI STATISTICHE DI INCREMENTO
DEMOGRAFICO

COMUNE DI RIFERIMENTO FIRMO

Censimento	Popolazione			Numero nascite	Numero deceduti	Numero emigrati
	Maschile	Femminile	Totale			
2015	1043	1072	2115	10	32	43
2010	1135	1122	2257	19	33	46
2005	1218	1198	2416	15	30	61
2000	1333	1296	2629	16	30	84
1995	1386	1392	2778	22	24	47
* 1990	1370	1411	2781	21	30	60
1985	1356	1397	2753	42	24	56
1980	1335	1393	2728	53	28	46
1975	1344	1352	2696	34	23	38
1970	1276	1301	2577	34	20	197
1965						
1960						
1955						
1950						

IL FUNZIONARIO INCARICATO
(Luogo Angelo Carmine)

6.3 UDHËTIMI

Continental dhe migrimet transoqeanike që përfshijnë italianë dhe shqiptarë në Itali, në periudhën historike nga Lufta e Dytë Botërore deri më sot, rezulton në një fjalë të vetme: të udhëtimit. Pas emigracionit protagonistët Luftës së Dytë Botërore ishin njerëz, të cilët shtyrë nga varfëria, ata janë në kërkim për vende ku për të gjetur fatin dhe të holla për jetesën e tyre dhe atë të familjeve. Gjendja e këtyre njerëzve, që të fillojë në vetëm kërkojnë para, mijëra kilometra larg nga shtëpia, është i madh. Harruar, megjithatë, ajo është drama e grave që qëndrojnë në shtëpi për të luajtur njeriun dhe në të njëjtën detyrë, atë të gruas. Për Arbëreshë gratë janë besuar me detyrën si kujdestar të shtëpisë, duke siguruar një vend të rehatshëm dhe të sigurt banesës për familjen. E'affidato to detyra e thesarit të familjes, gratë të marrë përgjegjësinë e buxhetit familjar, dhe të tillët janë ata të mbijetonin. Dhe 'dhënë atyre detyrën e ngritjes dhe edukimin e fëmijëve. Dhe 'besuar punën e tyre të vështirë në fushë, familja ha atë që ju të prodhuar në vend. Pasi puna e madhe në fshat fillon të edhe më shumë në shtëpi, të sigurojë për qilar (salcat domate, salcice, produktet ruhen në vaj, turshi dhe i kripur, e pasta), kuzhinier, të pastër, të larë dhe, ku paraqet veten, duhet të kujdesen për të sëmurë ose të moshuar. rëndë kusht për bartin rënduar nga mungesa e dashurisë dhe komoditetin e burrave të cilët janë mijëra kilometra larg. Largimi për Argjentinën është quajtur vdekjen e gjallë "mortia eghial", duke treguar se bashkimin familjar u zhvillua pas periudhave të gjata të ndarjes dhe nostalgjik. Vashëzat në sajë të fuqisë së madhe të brendshme, që i dallon ato, ata kanë qenë në gjendje të tolerojë këtë gjendje. Ajo që më intereson analizën tonë është se përkundër sakrificave dhe vuajtjeve vashëzat ishin bartës të shëndoshë të kulturës sonë etnike të pakicave në të dy komunitetet Arbëreshë të Italisë është jashtë kufijve italianë. Udhëtimi vazhdon, tani, ajo është gratë që arrijnë burrat e tyre në vende të largëta dhe të huaj. Femrat tani janë përballur me konfrontimin dhe problemin e integritimit në një vend të huaj dhe mbi të gjitha, një vend të largët nga e gjuhës, zakoneve, traditave dhe kulturës. Gjenerata e parë e grave Arbëreshë kundër shumë vështirësi arrin të integruar dhe për të kërkuar identitetin e vet kulturor. Identiteti, lodhje, me kalimin e kohës komunitetet e ndryshme Arbëreshë kudo në botë janë në gjendje për të kaluar në. Nga brezi në brez është gjithnjë e humbur ndjenjën e përkatësisë all'Arberia krahasuar me integrimin e përgjithshëm në vendin ku ju vendosni për të jetuar. Deri më sot, sipas disa dëshmimeve të mbledhura nga gratë më të madhe Arbëreshë origjinën, që jetojnë kudo në botë, kujtimet nostalgjike të kulturës nga të cilat ata vijnë është e fortë. Viva është, mbi të gjitha, vullneti i këtyre grave për të të treguar fëmijët e tyre, e kësaj toke pa kufij që Arbëria që ka historinë e vet, gjuhën e vet dhe kulturën e vet.

Redaktuar nga Dr. Domenico Capparelli

6.4 GRATË ARBËRESHË NË ARGJENTINË

Emigrimi i madh italian në Argjentinë u zhvillua në fund të shekullit të nëntëmbëdhjetë dhe në mesin e shekullit XX. Rreth 2 milion burra dhe 500,000 gra lanë vendet e tyre për shkak të varfërisë dhe luftës, dhe e kaloi oqeanin në kërkim të punës. Midis Italisë dhe Shqipërisë, Argjentina ishte destinacioni kryesor¹⁹. Emigrimi i parë në Argjentinë u zhvillua në fillim të viteve 1900, pas Luftës së Dytë Botërore në mes të viteve '20 dhe '30, dhe ajo e fundit në postin e menjëhershme Luftës së Dytë Botërore nga vitet '50 e tutje. Buenos Aires ishte qyteti i ri botëror që mirëpriti numrin më të madh italiane-Arbëreshë, të cilët u vendosën në vende pak të populluara larg nga qendra, mundësisht në periferi ku jeta dhe shtëpitë kishte një kosto mjaft të ulët. Fushat kryesore të zgjidhjes së të Italo-Arbëreshë ishin La Matanza, Santa Elena dhe në periferi të Lujan, një qendër fetare katolike, ku bazilikën e "Zoja e Luján", përkrahëse e Argjentinës; komunitetet e tjera u vendosën në pjesë të Uruguaj dhe Paraguaj. Italisht-Arbëreshë mbërriti në Buenos Aires me qëllim për të punuar para se të kthehej në atdheun e tyre, por ... shumica e tyre u vendosën në Buenos Aires dhe kurrë nuk u kthye në Itali. Zakonisht para se ai ishte njeriu që e ndërmori udhëtimin në kërkim të fatit, ndërsa gruaja e tij ka mbetur në Itali. Pas disa kohe, në fakt, gratë u thirrën nga bashkëshorti për të kaluar në Argjentinë me fëmijët e tyre, dhe në disa raste e shoqëruar zakonisht me babain e gruas. Në raste të tjera, megjithatë, ai ishte burri i saj i cili po kthehej në fshat për të marrë familjen e tij, dhe më në fund ka raste sporadike ku të dy anëtarët e çiftit nisën në Argjentinë përsëri për të kërkuar fatin e tyre, duke i lënë fëmijët e tyre në Itali nën mbrojtjen e gjyshërit. Gratë italiane-Arbëreshë kanë luajtur gjithmonë një rol të rëndësishëm si në shtëpi dhe në komunitet. Ata e bënë shtëpinë e tyre dhe e kaloi ditën duke u kujdesur për fëmijët, gatim dhe duke punuar në "Quintas" e shtëpive të tyre, së bashku me të bijtë. Rrallë kanë punuar nga shtëpitë e tyre, sidomos në vitet e para, kur ai ende nuk e flasin gjuhën "e kështjellës". Megjithatë, disa ishin Dressmakers ose laundresses për të ndihmuar mbështetjen e familjes. Me kalimin e kohës, dhe ka mësuar gjuhën e vendit të ri, gratë filluan të punojnë jashtë shtëpisë, kryesisht në disa furra buke, ku përgatitur desserts shtëpi me origjinë në vendin e tyre, apo ishin përgjegjës për riparim qepje dhe riparimin e rroba, apo edhe që kanë të bëjnë me prodhimin e veshjeve të punuar me dorë. Më vonë me industrializimin edhe gratë Italo-Arbëreshë hyrë plotësisht në fabrikat e lulëzuar. Është e njëjta periudhë njohja e të drejtës së votës në sajë të përpjekjeve të "descamisados" dhe Zonja e Parë e Argjentinës Eva Peron. Është e rëndësishme që të njohin rolin e rëndësishëm të grave, të cilët ishin ndërmjetësit midis kulturës të vendit të origjinës dhe vendit pritës, por edhe për angazhimin dhe qëndrueshmërinë në transmetimin e vlerave dhe traditave të fëmijëve të tyre të lindur në botën e re. Konteksti fetare roli i gruas ka qenë shumë i rëndësishëm, sepse ka ata goers ngulmues kishës

¹⁹ Argjentina, historia e emigrimit dhe roli i grave në migrim (Marquiegui .D.1988)

"rezultoi" në forma të ndryshme (palët dhe shenjtorët) rit e tyre greko-bizantine në Argjentinë. Gruaja italiane-Arbëreshë sjellë me vete zakonet dhe traditat dhe zakonet në çdo shtëpi; të tilla si zakonet dietik të Arbëreshë kulturës që u përhap në tokë Argjentinën. Konsumi ditor është bazuar në prodhimin e "pestë", dmth fruta dhe perime, përveç konsumit të makarona dhe përdorimin e ruan. Me kalimin e kohës, fëmijët dhe nipërit e tyre vazhdoi me këto tradita ushqimore, duke shtuar zakonet lokale ku mishi kishte epërsi. Përveç kësaj, gratë kanë luajtur një rol të rëndësishëm në ruajtjen e gjuhës Arbëreshë. Në mënyrë tipike, kur nëna dhe babai ishin të dy italiane-Arbëreshë, në shtëpi fliste vetëm gjuhën e origjinës (Arbërisht), e cila për ta ishte gjuhë "italiane." Prandaj, fëmijët kanë mësuar dhe mbajtur Arbëreshë gjuhë tjetër përveç nënës së tyre me të cilin ai kishte një marrëdhënie të vazhdueshme dhe gazeta; ndërsa babai i tij u largua nga shtëpia për të punuar. Natyrisht ndjekin shkollën e nxjerra Spanish në mënyrë më të lehtë integrimin në shoqërinë vendase, pa humbur nga origjina e tyre apo komunitetet e tyre. Kërkesat e punës dhe jetës në një kompani të ndryshme nga të imponuar për të gjithë emigrantët duhet të mësojnë në "kështjellën", pavarësisht nga kjo, bashkësitë Arbëreshë ka qenë njohur si një dobët integruar në komunitet dhe nuk asimilohen në kulturën lokale. Ishin disa që e mori shtetësinë Argjentinës, Në këtë mënyrë duke u përpjekur të mos humbasin traditat e tyre dhe identitetin e tyre. Argentines nuk e marrin në konsideratë, por vetëm Arbëreshë. Puna komuniteti i tyre si një familje e madhe, në të cilën anëtarët janë duke ndihmuar njëri-tjetrin, në ndërtimin e shtëpive të tyre, duke ndarë ushqime të bëra vetë përgatitura nga gratë dhe në shumë raste ata u martuan në mesin e anëtarëve të të njëjtit komunitet, ose nëpërmjet martesat me prokurë. Në vitet e fundit, disa ngjarje kanë bërë që Argjentina nuk është më një vend i emigracionit, por një vend emigracioni. Popullsia e saj, duke përfshirë edhe pasardhësit e italiane-Arbëreshë, filluan të largohen nga vendi për të gjetur kushte më të mira jetese, pastaj filloi "emigracionit prapa" në Evropë. Diktatura ushtarake në mes të 1976 dhe 1983 ishte ngjarja më tragjike në historinë e Argjentinës, me rreth 30.000 "zhdukur" dhe 2 milionë në mërgim. Kjo tragjedi ka goditur edhe komunitetin italiane-Arbëreshë, ku nënat kanë humbur të dashurit e tyre (fëmijët, burrat, nipërit e mbesat), të cilët ende qaj dhe shpresoj se ata mund të ribashkohen. Kjo ka ndodhur në të krizave të ndryshme ekonomike në dekadat e fundit, ashtu siç ishte në vitin 2001, nënat Italo Arbëreshë kanë luajtur një rol të rëndësishëm për të ndihmuar fëmijët dhe nipërit e tyre të nisë udhëtimin për të kundërtën nga ana e tyre në vitet e mëparshme. Këto pasardhësit e tyre kanë pasur këtë mundësi në sajë të kontakteve të mbajtura nga nënat e tyre me atdheun e tyre që i ka lejuar ata për të marrë një pasaportë dhe shtetësi të BE-së në mënyrë që të gjeni punë dhe një jetë më të mirë në Evropë.

Dott. Alejandro Melita
Buenos Aires, Argentina

6.5 RITUALI I MATËT

Praktika e ritualit martohem është e përhapur në komunitetin Lungro ndonëse mbijeton në shkallë shumë të vogël në komunitetin fqinj të Acquaformosa dhe të nënshkruajë. Rituali Mate është pa diskutim koha më simpatik dhe të angazhohen për bashkim familjar. Mate (në arbëreshe Matë ose Matit) është një infuzion përgatitur me gjethe mate barishte, një amtare e bimëve në Amerikën e Jugut (*paraguariensis* llex). Duke ndjekur të njëjtën procedurë të çajit, Yerba Mate është e tharë, prerë dhe copëtuar. A Lungro pini më shumë se një shekull dhe pa dyshim ka qenë e eksportuar nga emigrantët në Argjentinë; por për shkak se kjo praktikë ka lëshuar rrënjë veçanërisht në Lungro? Mendohet se fryma patriotike e lungresi ka shtyrë njerëzit në një formë të imitimit të Giuseppe Garibaldi, i cili ishte portretizuar shpesh si ai e piu Mate. Cilado qoftë arsyeja, kjo pije ka efekte të rigjeneruese, stimuluesve dhe diuretics mund të blihen në të gjitha tre dyqane ushqimore Arbëreshë komuniteteve, ndërsa në vende të tjera të blej vetëm ilaç bimor dhe disa sende ushqimore. Zakonisht pini në shtëpi në mëngjes ose pasdite, por edhe kur takojmë miq, kur të bëjë udhëtime në male, në pikniqe, gjatë pushimeve dhe karnaval. Përgatitja e Mate mund të jetë i komplikuar, por sapo ju të mësoni se procesi është aq e lehtë sa duke bërë kafe. Ju pini në një pagur të vogël të thata, kunguli, me një kashtë metalike, pumbigia. Ndërsa ju vlim me ujë në një enë çeliku, Pava, mbush kungull të vogël (kunguli) me sheqer dhe disa zhvishem mandarinë; Ajo shton një qymyr të ndezur dhe ju caramelize sheqer. Pastaj ai mbush Kunguli me Mate barishte, ujë të valë dhe të tërheq pumbigia. Ju mund të shtoni më shumë sheqer para mbushjes me ujë kungull. Gruaja e përfshirë në përgatitjen është zakonisht një anëtar i familjes ose një fqinj (ndrikula), drejton të gjitha operacionet dhe, në përgjithësi, është personi i njëjtë në të gjitha rrethanat. Ajo mbledh rreth zjarrit dhe në mungesë të tij, në fillojmë të rrethit. Nuk është një numër minimal të njerëzve të cilët mund të marrin pjesë në këtë "ritual", edhe pse ne nuk e rekomandojmë shumë se 6 persona, si për arsye higjienike se rendit. Ne pini, në fakt, të gjithë nga e njëjta kashtë dhe respekton 'udhëtim' vendosur nga ndrikula. Ka disa rregulla reale për të ndjekur në qoftë se ju doni për të marrë pjesë në këtë ritual. Gjëja më e keqe që mund të ndodhë me ndrikula është që pjesëmarrësit do të rrisë në mënyrë të vazhdueshme nga vendi juaj, 'thyer' rrethi rreth zjarrit dhe duke injoruar arsyen e vërtetë për këtë ritual: për të mirëpritur dhe të bisedoj. Kur ajo është rradha juaj, ju duhet të pini të gjithë çaj e brenda kungull; Kjo është rimbushet pastaj me ujë nga ndrikula dhe është dorëzuar tek personi tjetër. Fundi i dehur është konfirmuar nga tingujt e thithje të kashte, rroffa, njoftimit ju se uji po mbaron. Mate i parë quhet çioti (idiot), dhe zakonisht pirë ndrikula ose disa vullnetarë për shkak se ajo është shumë e fortë. Pas pije, nëse doni të shijoni një tjetër mik, ne nuk themi Falënderimi përndryshe ju kurrë nuk marrin më shumë. Thank ju thonë vetëm pije të fundit. Ajo është rekomanduar me forcë të mos rritur ose hequr kashtë nga kungull përndryshe ju të

përfundojë me copa e barit në gojën e tij. Nëse doni një aromë të fortë që ju mund të shtoni disa pika të grappa, Sambuca, ose në qoftë se aroma e anise dhe Mate ishin të dobësuar (llavaret), ju mund të gjallëroj duke shtuar një lugë çaji kafe ose kakao pluhur. Për mëngjes, ju preferoni për të zëvendësuar ujë me qumësht. Falë këtij rituali huazuara nga Argjentina, e lungresi të kaloni mbrëmje të paharrueshme nga zjarri, duke qeshur dhe treguar histori të së kaluarës. netë të tëra kaloi shikuar zjarr ardersi druri. Nights kalonte në ngrohtësi magjik dhe të familjes. Lungro është sot kryeqyteti i Mate në Evropë dhe nga viti 2015 është edhe zyra e regjistruar e Mate Akademisë Ndërkombëtare të cilit Presidenti Anna Stratigò është autor i këngës tashmë të famshme të martohem (Kenga dhe Mat.), në Kastilianisht Cancion Del Mate. Në selinë e qytetit të vjetër të Lungro, vizitorët ose vetëm kurioz mund të konsumojnë këtë ritual që ka për qëllim të mbulojë një traditë të lashtë, rizbuluar nga Arbëreshë vendet fqinje dhe të vlerësuar nga Hirësisë së Tij Francis Papa (Papa Bergoglio) në person.

Presidenti Academy Mate International Anna Stratigò.

6.6 RRETH CONCOCTIONS: ARTIN E SHËRIMIT

Në një kohë kur qasja në trajtimin e disa ekzistues ishte i kufizuar rëndë, arti i mjekësisë është bërë pjesërisht nga ana e "mjekut të fshatit", kur të pranishëm dhe në dispozicion. Në jetën e çdo ditë dhe për kushtet jo veçanërisht sfiduese, por ndonjëherë edhe për më të rëndësishme dhe serioze, ai e drejtuar për përdorimin e mjeteve të bazuar kryesisht në përdorimin e një numri të bimëve që ju ka ditur ose dyshuar veti terapeutike. Njohja e këtyre përgatitjeve dhe pronat e tyre terapeutike iu besua pothuajse ekskluzivisht për gratë, të cilat u bënë në një kuptim arti i kujdestarit të shërimit. Në pothuajse të gjitha familjet, ose të paktën në lagje, ka pasur të paktën një grua të aftë për të menaxhuar kujdesin "mjekësore". Askush nuk ëndërruar të dhënë magjistare magjistare apo të këtyre grave, në vend të gëzonte një respekt të caktuar nga pjesa tjetër e shoqërisë; se sa në rritje me rritjen e kapacitetit dhe shkallën e specializimit. Gruaja provdedeva në të gjitha fazat e hulumtimit, përgatitjen dhe administrimin e kujdesit. Ndoshta njohja e vetitë shëruese të bimëve vjen edhe nga shkëmbimin e informacionit mes popullsive indigjene dhe ato Arbëreshë, e cila vjen nga një dhomë tjetër nuk mund të ketë qenë në dijeni të bimëve mjekësore gjenden dhe të përdorura në vende të ndryshme ku Arbëreshë shlyhen. "Mallow ju kursen" nuk është një figurë e arbëreshëve të folurit, por ishte fituar si absolutisht e vërtetë nga kultura jonë. Mallow ishte në praktikë përdoret si zgjidhja për një mori e sëmundjeve. Infuzion marrë nga gjethet e saj, ose më mirë akoma nga rrënja, është rekomanduar dhe administruar në rastet e sëmundjeve të frymëmarrjes (kollë, bronkit, ankth të frymëmarrjes), gastrointestinale (dhimbje barku barkut), madje edhe për kancerit dhe shumë të tjerë. Bari mur u përdorur në vend në formën e fasha në rastin e plagëve të hapura apo të

nxira. Zierje e lë dafinë është përdorur për çrregullime të dhimbshme të traktit gastrointestinal. Këto janë shembuj të ndritshëm të përdorimit praktik të bimëve mjekësore. Në fakt shëron nuk janë bazuar vetëm në përdorimin e preparateve bimore. Në shumë raste dhe në veçanti për çrregullime të veçanta, referenca është bërë për praktikën që do të klasifikojnë sot pa dyshim në mesin e ritualeve magjike. Magic ishte menduar të jetë nganjëherë shkaku i çrregullimeve të veçanta dhe si rezultat ishte terapi magjike. Syri i keq (në sysh Marr) për shembull, u konsiderua si një komponent shumë i rëndësishëm etiologjik e disa çrregullimeve (dhimbje koke në vendin e parë). "Raciunat" ashtu-quajtur, e përbërë nga formulat dhe ritualeve që përdoren në praktikë "mjekësore" çdo ditë nga gratë që ishin kaluar dhe që nga ana tjetër ata të transmetuara gojarisht për gratë e tjera. Transmetimi gojor i këtyre formulave u kufizuar në kohë të caktuara të vitit: në veçanti gjatë prag të Krishtlindjeve, Epifanisë dhe Pashkët, si në qoftë se për të dhënë këto rite një dimension fetar. Në efektet raiunat janë përzier përbërësit fetare dhe pagane. Gratë të cilët kanë marrë Inaugurimi nga ana e tij duhet të sigurojnë për përdorim dhe të përsëritur ato çdo të diel dhe në prag të festave të mëdha. Mekanizmi me të cilin këto formula çoi në shërimin e të sëmurëve përbërë ndoshta nell'autosugestione. Përdorimi i këtyre formulave nuk është e humbur plotësisht dhe madje edhe sot një person të vjetër mbështetet në këto praktika për të lehtësuar vuajtjet fizike.

Dott.ssa Piera Vicchio

6.7 VASHËZAT E MIJËVJEÇARIT TË TRETË

Me ardhjen e shoqërisë kapitaliste ne jemi dëshmitarë të një ndryshim themelor në shoqëri, në bazë të paradigmeve dhe mënyrave të jetesës që lejojnë gratë të shprehin në të gjitha aspektet rrugën e tyre për të qenë. Sot më shumë se kurrë, gratë janë, në të drejtat dhe dinjitetin, të barabarta me burrat. Vashëzat janë vënë në lojë në këtë shoqëri në fluks. Fuqizimi "vashëzat" gratë është e lidhur ngushtë, të modernitetit dhe progresit. Progresi që gjeneron pasuri dhe konsumin e ri të karakterizuar nga marrëdhënie dhe rrjeteve sociale që ndodhin në mjedise gjithnjë e teknologjike. Çdo gjë, ose pothuajse çdo gjë, udhëton në rrjet. Prandaj Internet bëhet një mjet i fuqishëm i komunikimit dhe një hapësirë virtuale ku shpaloset forma të reja të socializimit. Sidomos përmes vashëzat sociale takohen, komunikojnë, shkëmbimi, vijnë në kontakt me individët, grupet dhe institucionet të vendosura në çdo pjesë të botës. Shkëmbimi multi-nivelit të informacionit e bën organizimin e vërtetë të jetës së tyre pamendueshme jashtë rrjetit. Në internet që ndjekin trendet, studioni, të planifikojë udhëtime, blerjen e mallrave dhe shërbimeve, do të bëjë transaksione financiare, informative nxjerrjen, disbrigano shkresa, dhe shumë më tepër. Vashëzat formë jetesës e tyre duke përdorur të dërguarit e plotë do të thotë në dispozicion të tyre nga progresi. Automjetet të cilat i përdorin ata studente femra, punëtorë, amvise, të vetme ose të martuar në mënyrë që të jenë të

arsimuar, profesional, teknologjik, produktiv, me iniciativë, dinamike. Shkalla e lirisë së arsimit dhe autonomisë konsekuent ekonomik lejon arbëreshe gratë për të jetuar plotësisht këtë herë me pavarësinë e duhur për të marrë vendime shumë të veçantë e jetesës: të zgjedhin rrugën e studimit, vend për të jetuar dhe punuar, koha dhe mënyra se si të kalojnë kohën e tyre të lirë. Në kohë të lirë vashëzat shkojnë në plazh, në male, luajnë sportive, të shkëmbejnë ide në lidhje me social ... Edhe pse gratë janë të emancipuar plotësisht të menaxhuar për të mbajtur gjallë kulturën e tyre arbëreshe. Vashëzat kanë trashëguar dhe ka kaluar nëpër një kulturë të pasur e përkushtimit, tingëllon, vlerave dhe simboleve. Gratë arbëreshe janë, pra, gratë moderne, por me identitetin kulturor dhe gjuhësor, që ndryshon në çdo kontekst të modeleve konvencionale që karakterizojnë botën tonë të globalizuar.

Dott.ssa Giovanna Capparelli

6.8 MIRËSEARDHJE: VLERA E MIKPRITJES SË GRAVE ARBËRESHË

Firmoza është një vend i Italo-Shqiptare e themeluar nga refugjatët nga origjina e Gadishullit Ballkanik, rreth fundit të shekullit të pesëmbëdhjetë, ikin pushtimin turk të tokave të tyre, ata u vendosën në zona të ndryshme të Italisë jugore²⁰. Ashtu si shumica e komuniteteve italo-shqiptare të Italisë jugore, gjithashtu Acquaformosa ka për shekuj ruajtur zakonet, zakonet dhe traditat e themelimit të origjinës kulturës shqiptare. Në veçanti, një nga vlerat që më së shumti ka qenë ruajtur dhe madje edhe të konsoliduar dhe është rritur me kalimin e kohës, duke u bërë shenjë dalluese e banorëve dell'Arbëria²¹, është ndjenja e thellë e mikpritjes. Vlera e mikpritjes është një nga shtyllat e moralit dhe etikës të kulturës tradicionale shqiptare. Mikpritja ishte aq e rëndësishme dhe qendrore në kulturën tradicionale që është formalizuar në parim ligjor dhe të përfshirë në "Kanunin e Lekë Dukagjinit", teksti në të cilën janë të koduar jo vetëm zakonet e një territori të caktuar të Shqipërisë, por edhe dhe sidomos standardet etike mbi të cilat ishte bazuar shoqërinë dhe kulturën e popullsisë shqiptare²². Në veçanti, duke iu referuar sundimin e mikpritjes, në tekstin që lexon: ". Është nderuar duke i ofruar atij bukë, kripë dhe zemër" "Shtëpia e një shqiptarit është e Zotit dhe ushtrisë"²³, për të cilën Parimi i mikpritjes ishte aq i fortë se "(...) personi duhej të vendosur dhe i nderuar në të gjitha shpenzimet²⁴. Në shumë raste, ajo është e përfunduar për të akomoduar edhe njerëzit çast "të kundërta", që i përkasin një klani të armikut, por ligji ishte me vlerë të njëjtë edhe në këtë rast²⁵. Në këtë kontekst social dhe kulturor ishte lindur dhe rritur në

²⁰ G.G.Capparelli Acquaformosa , ed. Meridionali 2001, pp121/135

²¹ me këtë fjalë tregonet zona gjeografike

²² Kanun Dukagjinit

²³ libri VIII kapituli XVIII

²⁴ kështu në http www.guzardi.it

²⁵ Kështu Wikipedia , Kanun

pëlhurë aquaformositano përvojën e pritjes dhe integritit të emigrantëve nga shumë pjesë të botës ikur persekutimit, dhunën dhe mizoritë e luftës apo edhe nga varfëria dhe të kërkojnë strehim dhe azil në vende dhe territore dhe më me fat se ata me origjinë të sigurt. Ajo është tani një lajm çdo ditë vijnë në bregdetin jugor të Italisë të një lumë epike të njerëzve derdhje nëpër gadishull, në kontinentin evropian në kërkim të sigurisë dhe mundësive më të mira. Disa nga këta njerëz, tani gati pesë vjet, ata të ndaluar të Acquaformosa, ku ata strehohen në objektet pjesërisht të financuara dhe të mbikëqyrura nga Qeveria Italiane nga Ministria e Brendshme²⁶. Përveç këtyre dy aspekte, për pjesën tjetër të menaxhimit të pritjes para, dhe integritit, pra, të emigrantëve dhe azilkërkuesve dhe strehim është lënë tërësisht në përgjegjësinë dhe ndjeshmërisë së qytetarëve firmoziotra. Në këto vite firmoziotrat e ndjeshmërisë dhe vëmendje ndaj problemeve të vuajtur nga ky lloj të veçantë të emigrantëve kanë demonstruar dhe vënë në dispozicion shumë. Ndoshta, të njëjtin fat pësoi nga refugjatët e tij paraardhësve, nga njëra anë, dhe përvojat e emigracionit të Veriut në Itali, vendet më të pasura e qendrore dhe e fundit e kontinentit amerikan jetoj nga shekulli sot nga banorët e Firmozës, Dall ' tjera, si dhe mikpritjen proverbiale dhe atavik për fat të mirë dhe natyrisht të ketë të gatshëm atë pritje firmoziotravet, pra mikpritjen e njerëzve në rrezik dhe në nevojë për ndihmë. Emigrantët që e tokës Firmozës që do të vijnë, kryesisht, por edhe nga zonat e katastrofës goditura nga luftërat ekzistuese arabe në imagjinatë "harkut të krizës" që fillon nga vendet e Afrikës Veriore deri në Pakistan, por edhe nga sub-Sahariane prekur zonat në shtetet perëndimore dhe qendrore nga serioze kriza ekonomike dhe paqëndrueshmëria politike, dhe në të ashtuquajturën Bririn e Afrikës për dekada të luftërave të brendshme për. Në fshatin e vogël arbëresh arrijnë burrat dhe gratë afrikane dhe aziatike, por edhe familje të tëra të shumë fëmijëve. Në këtë kontekst përshëndetëse një rol të rëndësishëm është luajtur nga gratë aquaformositane, të vërteta dhe të ngurta të mbrojtur vlerën e vjetër të mikpritjes së predispozicion çift origjinë natyrore dhe ndjeshmëri femrave ndaj problemeve dhe nevojave të individëve sociale. Unë kam parë direkt në veprimtaria arsye përparim në objektin e pritjes Acquaformosa, vogla dhe të mëdha të lirë nga përkujdesjeve lavished gratë aquaformositane të refugjatëve shumë dhe asilanti priti dhe ka kaluar nëpër qytetin e vogël, menduar si një manifestim i qartë i " kuptim i lindur i mikpritjes dhe vendosën të huajin, të huajin, dhe madje edhe të "armikut" tipike e kulturës Arbëreshë. Gratë e Firmozës, por edhe më të avancuar në atë më të rinj, kanë shprehur përkujdesjeve dhe mikpritjen e tyre të ofruar për të gjithë emigrantët; Megjithatë, ajo ka krijuar në mënyrë të pashmangshme një kanal të dedikuar në marrëdhënie me gra të huaja dhe fëmijët e tyre. Në fushat e natyrisht zotëruar në të gjitha kulturat e botës nga gratë, si kujdesin dhe edukimin e fëmijëve, menaxhimin e marrëdhënieve ndërpersonale, vëmendje për nevojat dhe dëshirat e individëve, mbikqyrjen ekonomike të familjes, njohuri të "arti i

²⁶ Projehti SPRAR , Firmozë 2011

kuzhinës dhe predispozicion për të krijimtarisë dhe imagjinatës kanë ndërtuar vendet e takimit dhe dialogut mes kulturave dhe ndjeshmërinë ndryshme. Në këto vende, jo vetëm fizike, por edhe mendore dhe kulturore gruaja Arbëreshë tipike mikpritjen ndjenja ishte e tokë pjellore e mëtejshëm të riprodhohet dhe të rritet më të forte.

Dott.ssa Mimma Lafusa

KONKLUSIONE

Origjina e Gadishullit Ballkan "Vashëzat, roli i grave në komunitetet e pasluftës Arbëreshë sot" është një projekt hulumtues i financuar me mbështetjen e tetë për mijë të Kishës Valdeze dhe prodhuar nga albore kulturore. Hartimi i projektit për pjesëmarrje në thirrjen për financim ka qenë e përgatitur nga shoqata derë "α Business Consult". Sondazhi kishte tre fazat e projektit; përgatitjen, hartimin e dosjes dhe përhapjen përmes tezën e internetit. Gjatë të gjitha fazave të projektit janë mbledhur dëshmitë e grave të cilët ndanë përvojat e tyre jetësore, këto dëshmi janë bërë tema kryesore e hetimit tonë. Në fazën e parë të projektit u krijua një grup pune, se në bazë të dëshmive të mbledhura, filloi të përshkruajë udhëzimet për kryerjen e hulumtimit. Në fazën e dytë të projektit dëshmitë fillojë të marrë ese me shkrim; Folësit e këtyre eseve janë profesionistë të cilët, për arsye të ndryshme, japin dinjitetin tonë dosjes akademike dhe vërtetësinë. Nga faza e parë e planifikimit është, me shumicë dërrmuese, u shfaq çështjen e emigracionit. Ne, pra, me regji të administratorëve të kenë qasje në të dhëna të ndjeshme e gjendjes civile dhe, në sajë të punës së menaxherëve dhe punonjësve, ne kemi arritur të kemi dokumente zyrtare që tregojnë lëvizjet demografike statistikore të komunave të Firmo, Lungro dhe Acquaformosa. Për të marrë një pamje të plotë të rolit të protagonistëve të kësaj çështje ishte e nevojshme për të mbledhur dëshmi nga gratë që janë Arbëreshë, por që nuk jetojnë në të tri komuniteteve. Në këtë kontekst, ndihma dhënë për ne nga B & B Ka Edda ishte vendimtare. B & B Ka Edda, si dhe një aktivitet tregtar, kjo është një pikë referimi për të gjithë Arbëreshë që jetojnë në botë dhe se, shpesh, ata kthehen për të kaluar pushimet ose thjesht të kthehet në rizbulojnë rrënjët e tyre. Dhe "rasti i Dr Alejandro Melita cili, nikoqir i B & B, gjatë një vizite në Acquaformosa shkroi për këtë dosje një ese mbi rolin e grave në komunitetin italian-Arbëreshë në Buenos Aires në Argjentinë. Në qershor të këtij viti 2016, shoqata mysafir "Calabria Casa Nostra", në një udhëtim të promovimit dhe sponsorizimit të Arbëreshë kulturës, unë shkova personalisht në Montceau les Mines në Francë, ku ka një prani masive e Italo-Arbëreshë. Gjatë udhëtimit të promovimit kulturor, në Francë, kam arritur të mbledhë prova të shumta dhe të rëndësishme e cila tregon se si gratë, edhe pse larg nga vendet e tyre të origjinës, luajnë një rol të rëndësishëm në transmetimin e kulturës sonë. Pas hartimi i dosjes filloi të pjekur idenë se argumenti vënë përpara në këtë dosje do të ishte përkthyer në gjuhën shqipe. Operacion që tërësisht jashtë projektit fillestar, por është detyrë që të pakicës sonë qenë etnike. Përkthimi është bërë nga stafi vullnetar i albore Kulturore. Kështu lindi dosjen e titulluar "Vashëzat, roli i grave në pasluftës komunitetet Arbëreshë deri më sot", që ju të futur plotësisht në veprim të vazhdueshëm dhe promovimin e devotshëm dhe hulumtim kulturore, e cila investon në zonat e brendshme të '

Arberia Firmo, Lungro dhe Acquafromosa, i vendosur në këmbët e parkut kombëtar Pollino në krahinën e Kozencë.

PËRFUNDIM FALËNDEROMI

*"Vëmendjen tuaj për ne ishte, për mua dhe shoqata unë përfaqësoj,
veçanërisht i mirëpritur.*

Në sajë ngrohta Kishës Valdeze për të na dhënë besim duke promovuar projektin tonë.

Për pjesën tonë të madhe seriozitet, profesionalizëm dhe përkushtim.

*Faleminderit për të pasur të mbështetur në një kohë të tillë të vështirë, me shpresë se ky projekt ne
propozojmë këshillat një miqësi të gjatë dhe bashkëpunim.*

Juaji sinqerisht.

Dott. Domenico Capparelli

Përfaqësuesi ligjor i albore kulturore. "

Kjo është email I dërguar më 14 shtator të vitit 2015 në zyrën e email –“Tetë për mijë” të Kishës Valdeze - menjëherë pas marrjes letrën e miratimit të projektit "Vashëzat, rolin e grave në Arbëreshë komunitetit nga pas lufta e deri më sot ". Unë e konsideroj atë një nder i madh, si dhe duke qenë një gëzim i madh për mua, të shkruar këto rreshta për të sjellë në vëmendjen e lexuesit se si e rëndësishme ndihma e Kishës Valdeze në realizimin e promovimit dhe kërkimore projekteve kulturore. Të pranishëm kjo dosja është si shpërbërjen një borxh mirënjohjeje. Unë përfitoj nga ky rast për të ripërtërirë falënderimet e mia të Kishës Valdeze, e cila financon projektin, dhe për të gjithë profesionistët dhe njerëzit të cilët në mënyra të ndryshme dhe për arsye të ndryshme kanë kontribuar në realizimin e njëjtë. Hartimi i projektit për pjesëmarrje në thirrjen për financim ka qenë e përgatitur nga shoqata derë "α Business Consult". Mirënjohja ime shkon për të gjitha gratë që kanë dalë vullnetarë për të treguar përvojën e tyre të jetës, hulumtim pse hetimin tonë. Miqësia ime e sinqertë me pronarin Luigi Mattanò e B & B Ka Edda” vendosur Firmozë, Soni Cordoano President i “Kalabrisë Shtëpia jonë” dhe Presidenti Giovanni Battista Bavasso e “Italianrave Zbavitje Center” (KMN) "Iannuzzi Vincenzo" në Francë, promotorë të palodhur të kulturës dhe Arbëreshë punonjësit e palodhur dhe besnik; në mënyrë të veçantë, burim i pashtershëm i dëshmime të prekshme të njerëzve të cilët edhe pse jetojnë më në komunitetet e Ungërsdhe Firmozës, kam nënshkruar se kanë një kujtesë të gjallë të tokës nga e cila ata erdhën. Raportuesit e ka pasur detyrën e vështirë për të thënë këto gra që fillojnë të modernitetit ndërsa menaxhimin e për të qenë bartës heshtur e identitetit tonë kulturor. Ese të shkruara nga profesionistët të cilët, për arsye të ndryshme, japin dinjitetin tonë dosjes akademike. Në këtë kontekst të aftësive të artikuluar zënë një vend të veçantë Dr. Capparelli Giovanna, Dr. Pasquale De Sue, Dr. Saverina Bavasso, Dr. Alessandra

Stratigò, Papas Raffaele De Angelis, Dr. Giuseppe Giovanni Capparelli, pjekjen Roberto Franco, Mr. Domenico Rossano, Presidenti i Mate ndërkombëtar Akademisë Anna Stratigò, Dr. Alejandro Melita, Dr. Piera Vicchio, Dr. Mimma Laffusa. Përkthimi e disa – ato të nënshkruara – e mundësoi Giosafatte Capparelli – Malcori, të cilin unë admiroj dhe nderoj shumë si vullnetar bashkëpunor të shoqatës dhe të këtij projekti që unë përfaqësoj. Dr. Angelo Stratico, mik i dashur i fëmijërisë, një anëtar themelues i albore Kulturore dhe ekspert web, shkon Falenderimeve time të fundit. E 'atë për të mbyllur fazën e fundit të projektit, të shpërndara përmes internetit për punën e tyre.

Dott. Capparelli Domenico